

จังหวัดลำปาง การศึกษาในระดับภาค

ในการศึกษาถึงสภาพทั่วไปและบทบาทของจังหวัดลำปางในระดับภาค อันเป็นวัตถุประสงค์หลักของบทนี้ จำเป็นจะต้องศึกษาวิเคราะห์สภาพทางกายภาพ สภาพทางสังคม และ เศรษฐกิจของพื้นที่จังหวัดรวมไปถึงพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กันในด้านต่าง ๆ โดยในที่นี้จะครอบคลุมพื้นที่ 8 จังหวัดของภาคเหนือตอนบน อันประกอบด้วย จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน แพร่ น่าน เชียงราย และจังหวัดพะเยา* ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ลักษณะทางกายภาพ

ก. ที่ตั้งและเขตการปกครอง

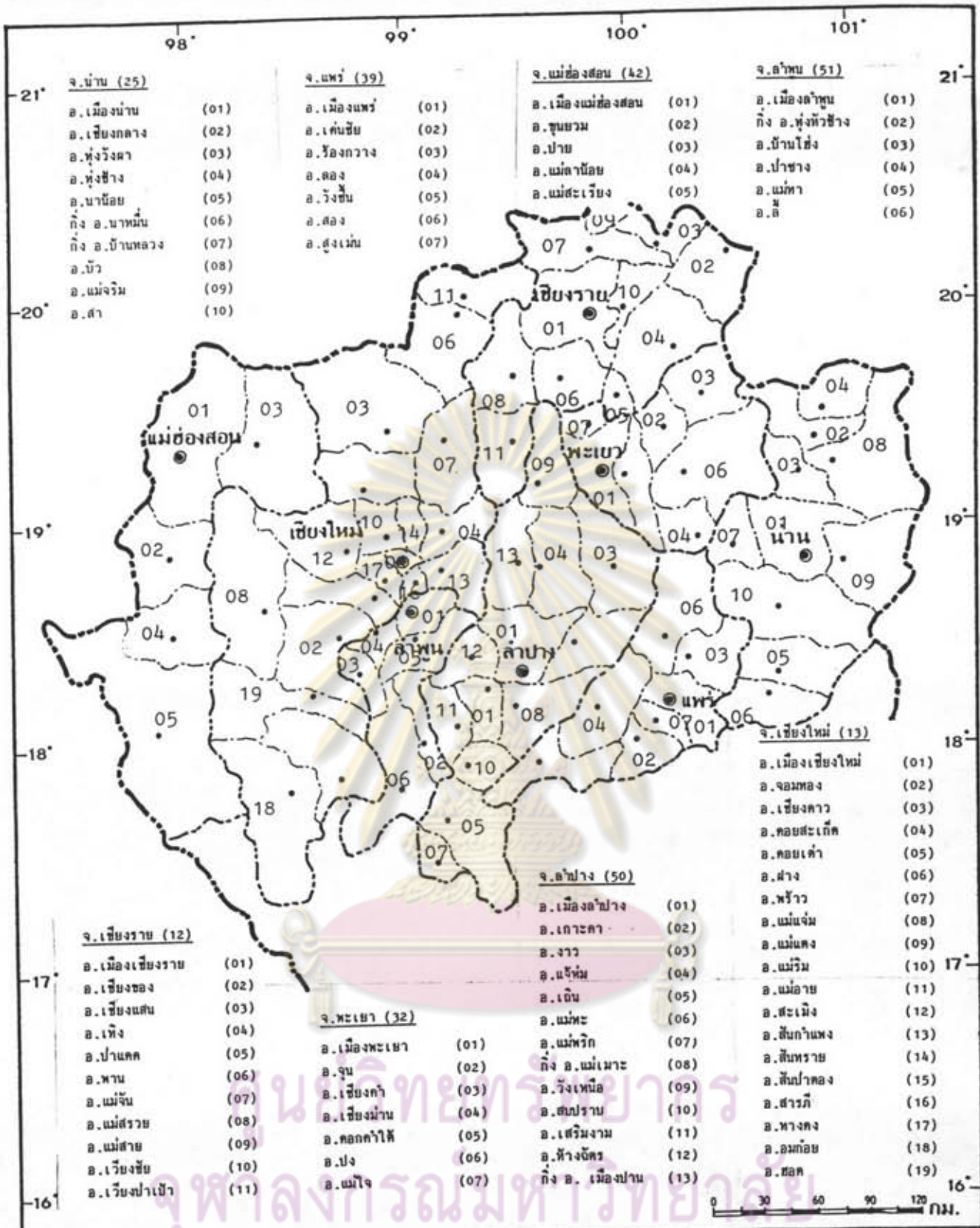
พื้นที่ภาคเหนือตอนบน มีที่ตั้งทางภูมิศาสตร์อยู่ในระหว่างเส้นรุ้งที่ 17° ถึง 21° เหนือและเส้นแวงที่ 97° ถึง 102° ตะวันออก มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือและทิศตะวันตก ติดต่อกับสาธารณรัฐสังคมนิยมแห่งพม่า โดยมี
แม่น้ำรวก แม่น้ำลำย และแม่น้ำโขง เป็นเส้น
กั้นพรมแดน

ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดตาก สุโขทัย และอุตรดิตถ์
ทิศตะวันออก ติดต่อกับสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
โดยมีทิวเขาหลวงพระบางเป็นเส้นกั้นพรมแดน

รวมพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 85,852 ตารางกิโลเมตร จังหวัดที่มีขนาดใหญ่
ที่สุดคือ จังหวัดเชียงใหม่มีพื้นที่ถึง 20,107 กม.² และจังหวัดที่เล็กที่สุดคือ จังหวัดลำพูน ซึ่ง
มีพื้นที่เพียง 4,506 กม.²

*จากการแบ่งเขตพื้นที่ตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ของสภาพัฒนา
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองลำปาง

แสดง: การแบ่งเขตการปกครองภาคเหนือตอนบน 2525 ● ที่ตั้งจังหวัด • ที่ตั้งอำเภอ	----- เขตประเทศ - - - - - เขตจังหวัด - - - - - เขตอำเภอ - - - - - เขตตำบล
--	--

แผนที่: 3.1	ที่มา: กองวิชาการสถิติ สำนักงานสถิติแห่งชาติ 2525	มาตราส่วน: 1:3,000,000
-------------	---	------------------------

จังหวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน มีการแบ่งเขตการปกครองออกเป็น
อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ดังแสดงในตาราง 3.1

ตาราง 3.1 พื้นที่และเขตการปกครองจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบน 2525

จังหวัด	พื้นที่	จำนวน		
	(ตร.กม.)	อำเภอ	ตำบล	หมู่บ้าน
1. เชียงใหม่	20,107	19	178	1,430
2. ลำปาง	12,534	13	83	619
3. ลำพูน	4,506	6	44	370
4. แม่ฮ่องสอน	12,681	5	30	262
5. แพร่	6,539	7	62	405
6. น่าน	11,472	9	72	617
7. เชียงราย	11,678	11	83	987
8. พะเยา	6,335	7	48	502
รวม	85,852	77	600	5,192

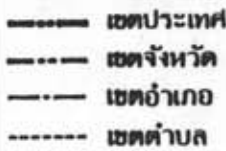
ที่มา : สำนักงานสถิติแห่งชาติ - สำนักนายกรัฐมนตรี

ข. ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศส่วนใหญ่ของภาคเหนือตอนบนเป็นภูเขาสูง สลับกับที่ราบใน
หุบเขา ประกอบด้วยเทือกเขาซึ่งมีความสูงเฉลี่ยมากกว่า 1,000 เมตรจากระดับน้ำทะเล
และมีความสูงเหนือก้นร่องน้ำมากกว่า 600 เมตร มีความลาดชันเกินกว่าร้อยละ 10
เทือกเขาส่วนหนึ่งวางตัวอยู่ตามแนวชายแดนระหว่างไทยกับสหภาพพม่าและสาธารณรัฐประชาธิปไตย
ลาว ได้แก่ เทือกเขาถนนธงชัย แดนลาว และหลวงพระบาง เทือกเขา
อีกส่วนหนึ่งวางตัวอยู่ในแนวเหนือใต้ สลับกับที่ราบในหุบเขา (River Valley) เรียงกัน
จากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออก ได้แก่ เทือกเขาอินทนนท์ ฝืนเง้า และเพชรบูรณ์
(คูทริณี ดนตรี 2524: 20 - 24)

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

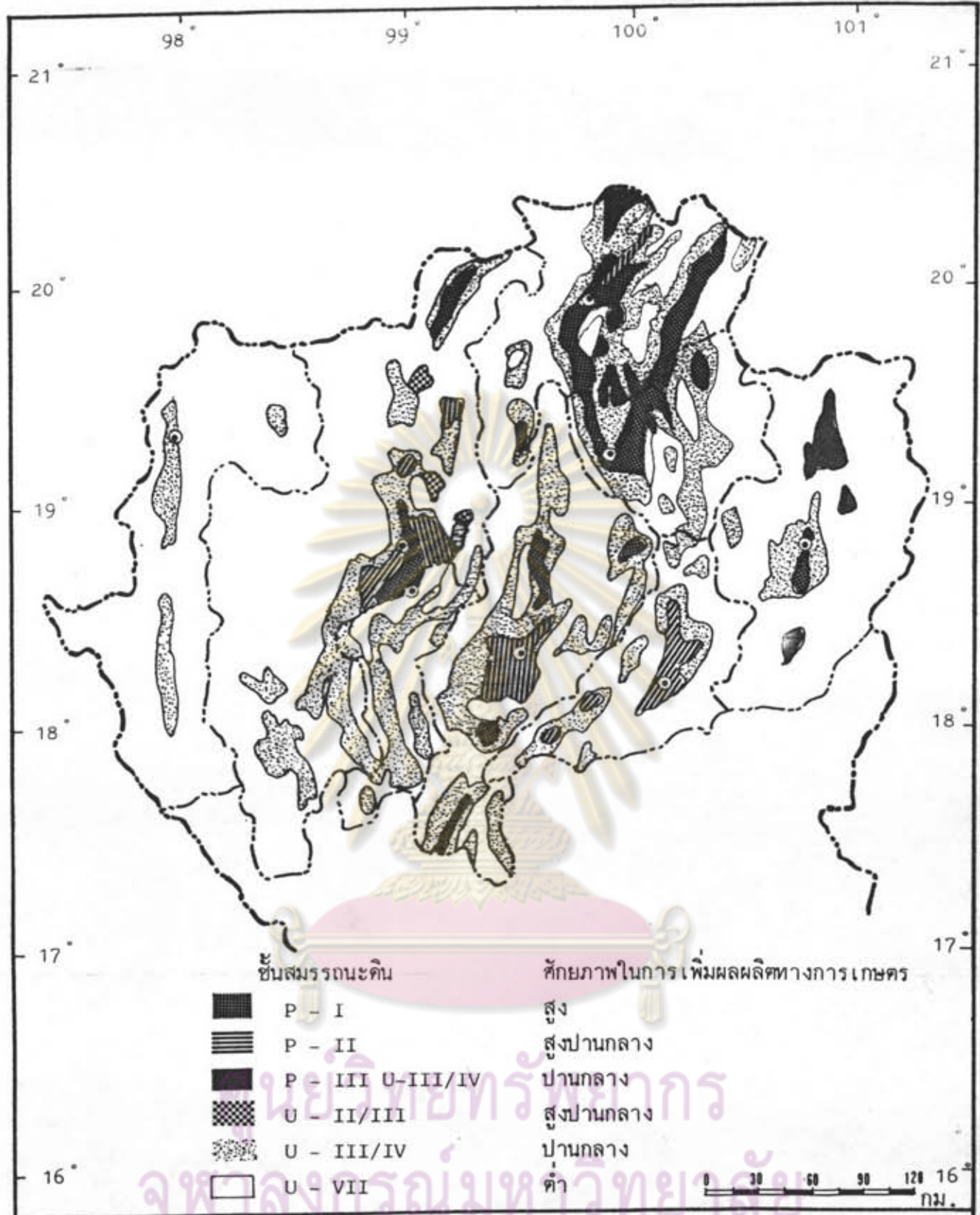
	การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองลำปาง		
	แสดง: ภูมิประเทศ (เส้นชั้นความสูงจากระดับน้ำทะเล) 		
แผนที่: 3.2	ที่มา: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย	มาตราส่วน: 1:3,000,000	

ค. ลักษณะภูมิอากาศ อุณหภูมิ และปริมาณน้ำฝน

โดยพื้นที่พื้นที่ภาคเหนือตอนบนตั้งอยู่ลึกเข้าไปในแผ่นดินมาก จึงห่างจากเขตอิทธิพลของทะเล ทำให้มีภูมิอากาศแบบพื้นที่ทวีปมากกว่าพื้นที่ภาคอื่น ๆ และเป็นผลให้ฤดูร้อนอากาศร้อนจัด ฤดูหนาวก็หนาวจัด ฤดูหนาวเริ่มประมาณเดือนตุลาคมไปจนถึงเดือนกุมภาพันธ์ ทั้งนี้เนื่องมาจากอิทธิพลของความกดอากาศสูงทางตอนเหนือของประเทศจีนติดกับมองโกเลียทวีความรุนแรงและแผ่ลงมาทางใต้ ประกอบกับมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ที่พัดจากประเทศจีนมาสู่ประเทศไทยเป็นผลให้อากาศในพื้นที่ภาคนี้เป็นลม ฤดูร้อนโดยทั่วไปจะเริ่มตั้งแต่ประมาณกลางเดือนมีนาคม ไปจนถึงเดือนพฤษภาคม อากาศร้อนอบอ้าวเนื่องมาจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือเริ่มอ่อนกำลังลง ทำให้ลมตะวันออกเฉียงใต้จากทะเลจีน มีกำลังแรงขึ้นและพัดเข้าสู่อ่าวไทย ในระยะนี้อาจมีลมพัดจากประเทศจีนเข้ามาทางเหนือด้วยกำลังแรงเป็นครั้งคราวทำให้เกิดการปะทะกันระหว่างอากาศสองกระแส คือ ลมฝ่ายเหนือจากประเทศจีนและลมฝ่ายตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งมีผลทำให้เกิดพายุฤดูร้อนขึ้นในบริเวณภาคเหนือเป็นครั้งคราวสำหรับฤดูฝน เริ่มประมาณเดือนกันยายน ซึ่งเป็นระยะที่ฝนตกชุก ฝนที่ตกได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ที่พัดจากอ่าวเบงกอลมาปะทะภูเขาในภาคเหนือตอนบน และอีกส่วนหนึ่งได้รับอิทธิพลจากพายุดีเปรสชันจากทะเลจีนใต้ที่เคลื่อนเข้าสู่อ่าวตังเกี๋ยแล้วขึ้นฝั่งเวียดนามและเลยเข้ามาในแผ่นดินจนถึงบริเวณภาคเหนือของประเทศไทย (วันทนี ศิริรัฐ และชัย กิตติคุณ 2519: 23) ปริมาณน้ำฝนรวมเฉลี่ยปีหนึ่งประมาณ 1,200 มิลลิเมตร ซึ่งนับว่าเพียงพอต่อการเพาะปลูก แต่ก็กินอาณาบริเวณไม่มากนัก

ง. สมรรถนะของดิน

การจำแนกสมรรถนะของดิน (Land Capability Classes) อันเป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญทางด้านการเกษตรกรรมนี้จะถือตามการจำแนกดินของกรมพัฒนาที่ดิน (ดูตารางที่ 1 ภาคผนวก ก.) พบว่า พื้นที่ภาคเหนือตอนบนส่วนใหญ่เป็นภูเขาและป่าไม้ที่ดินที่เหมาะสมต่อการทำการเกษตรจึงมีน้อย สมรรถนะที่ดินในจังหวัดต่าง ๆ มีศักยภาพในการผลิตต่ำ ถึง 63,857.63 ตารางกิโลเมตร หรือคิดเป็นร้อยละ 71.69 ของพื้นที่ภูมิภาคแสดงให้เห็นถึงดินที่มีความเหมาะสมต่อการเกษตรกรรมมีน้อยมาก และปรากฏอยู่ตามที่ราบลุ่มน้ำและบริเวณเล็ก ๆ ระหว่างหุบเขาเท่านั้น (ตารางที่ 3.2 และแผนที่ 3.3)

ชั้นสมรรถนะดิน	ศักยภาพในการเพิ่มผลผลิตทางการเกษตร
P - I	สูง
P - II	สูงปานกลาง
P - III U-III/IV	ปานกลาง
U - II/III	สูงปานกลาง
U - III/IV	ปานกลาง
U - VII	ต่ำ

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเขตตำบลเมืองสำป่าง

แสดง:	สมรรถนะดิน	เขตประเทศ
		เขตจังหวัด
		เขตอำเภอ
		เขตตำบล

แผนที่: 3.3	ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน	มาตราส่วน: 1 : 3,000,000
-------------	-----------------------	--------------------------

ตาราง 3.2 เนื้อที่สัมปทานที่ดินโดยประมาณรายจังหวัดในชั้นที่ภาคเหนือตอนบน

หน่วย : ตารางกิโลเมตร

สัมปทานที่ดิน	จังหวัด							รวมเนื้อที่ทั้งหมด
	เชียงใหม่	ลำปาง	ลำซวน	แม่ฮ่องสอน	แพร่	น่าน	เชียงราย	
P - I	518.75	256.34	225.00	-	-	112.50	3,187.50	4,300.09
P - II	613.25	421.13	502.50	-	688.47	-	206.25	2,491.60
P - II U - II	-	-	-	-	-	-	-	-
P - III U - III/IV	-	-	-	-	-	656.25	256.25	912.5
U - II/III	256.25	-	175.00	-	-	-	-	431.25
U - III/IV	3,506.25	3,277.49	1,806.25	1,081.25	866.25	900.00	5,650.00	17,087.39
U - VII	17,768.75	8,351.75	1,650.00	12,668.75	4,520.38	9,850.00	9,050.00	63,859.63
รวมทั้งจังหวัด	22,663.25	12,306.71	4,418.75	13,750.00	6,075.00	11,518.75	18,350.00	89,082.41

ที่มา : กองเจ้าพนักงานที่ดิน กรมที่ดิน

หมายเหตุ : จังหวัดพะเยารวมอยู่ในจังหวัดเชียงราย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จ. ลักษณะการใช้ที่ดิน

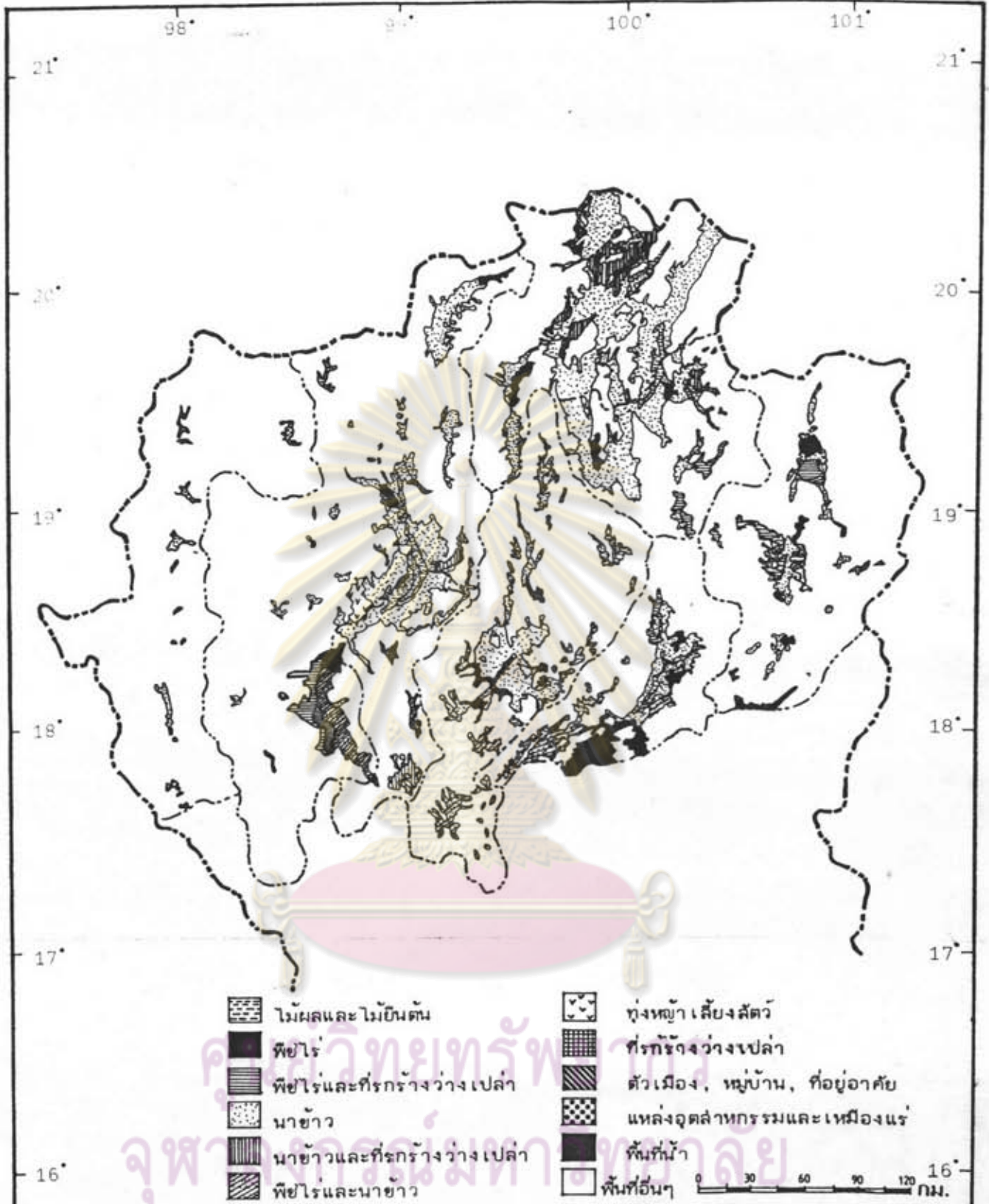
จากการศึกษาสภาพการใช้ที่ดิน ด้วยการสำรวจจากภาพถ่ายดาวเทียม ปี 2523 ของกองจำแนกที่ดิน กรมจัดมาที่ดิน โดยแยกประเภทการใช้ที่ดินออกเป็น 12 ประเภทใหญ่ ๆ คือ ตัวเมือง แหล่งอุตสาหกรรม เขื่อนอ่างเก็บน้ำ ฝายล้น ไม้ผล และไม้ยืนต้น ฝายไร่ นาข้าว นาบัว หุ่นหญ้าเลี้ยงสัตว์ ที่รกร้างว่างเปล่า ทุ่งหญ้า ที่ลุ่ม และพื้นที่อื่น ๆ ปรากฏประเภทการใช้ที่ดินในจังหวัดต่าง ๆ ของภูมิภาคนี้ ดังตารางที่ 3.3 ซึ่งจะเห็นว่า เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศของภูมิภาคนี้ส่วนมากเป็นที่ราบสูงและภูเขาทำให้ประเภทการใช้ที่ดินในลักษณะของพื้นที่อื่น ๆ (อันได้แก่ ที่พื้นที่ป่า) มีสัดส่วนมากที่สุดในแต่ละจังหวัด โดยเฉพาะจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดน่าน

นอกจากนี้ จากการศึกษารายงานของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ พบว่า การใช้พื้นที่ด้านการเกษตรกรรม (Agricultural Land) มีการใช้กินสัมฤทธิ์ที่ดินมานานแล้ว และมีแนวโน้มว่าจะมีการใช้ที่ดินผิดประเภทเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ ทั้งนี้เนื่องมาจากที่ราบซึ่งเหมาะสมต่อการทำการเกษตรกรรมมีน้อย ประกอบกับการเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็วจากการเกิดและอพยพ ทำให้มีแรงกดดันของที่ทำกิน โดยเฉพาะจังหวัดเชียงใหม่ และเชียงราย (ภาณุพันธ์ ยัยรัต 2525: 62)

จ. ทรัพยากรธรรมชาติ

1. แหล่งน้ำธรรมชาติ

จากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นป่าเขาของพื้นที่ภาคเหนือตอนบนนี้ ทำให้เป็นต้นกำเนิดของแม่น้ำหลายสาย แม่น้ำที่สำคัญได้แก่ แม่น้ำปิง แม่น้ำวัง แม่น้ำยม แม่น้ำน่าน แม่น้ำกก และแม่น้ำอิง อันทำให้ตามริมฝั่งของแม่น้ำต่าง ๆ เหล่านี้จะมีที่ราบริมฝั่งแม่น้ำซึ่งเป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการเกษตรกรรม ที่ลุ่มน้ำที่สำคัญต่าง ๆ คือ ลุ่มแม่น้ำปิง ลุ่มแม่น้ำวัง ลุ่มแม่น้ำยม ลุ่มแม่น้ำน่าน และลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งลุ่มน้ำเหล่านี้จะเป็นพื้นที่ใช้เป็นแหล่งเพาะปลูก และตั้งถิ่นฐานโดยเฉพาะลุ่มแม่น้ำโขง เป็นลุ่มน้ำที่สมบูรณ์ที่สุด (ภาณุพันธ์ ยัยรัต 2525: 49 - 52)

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเขตเทศบาลเมืองลำปาง

แสดง: การใช้ที่ดิน 2523

- เขตประเทศ
- เขตจังหวัด
- เขตอำเภอ
- เขตตำบล

แผนที่: 3.4

ที่มา: กรมพัฒนาที่ดิน

มาตราส่วน: 1:3,000,000

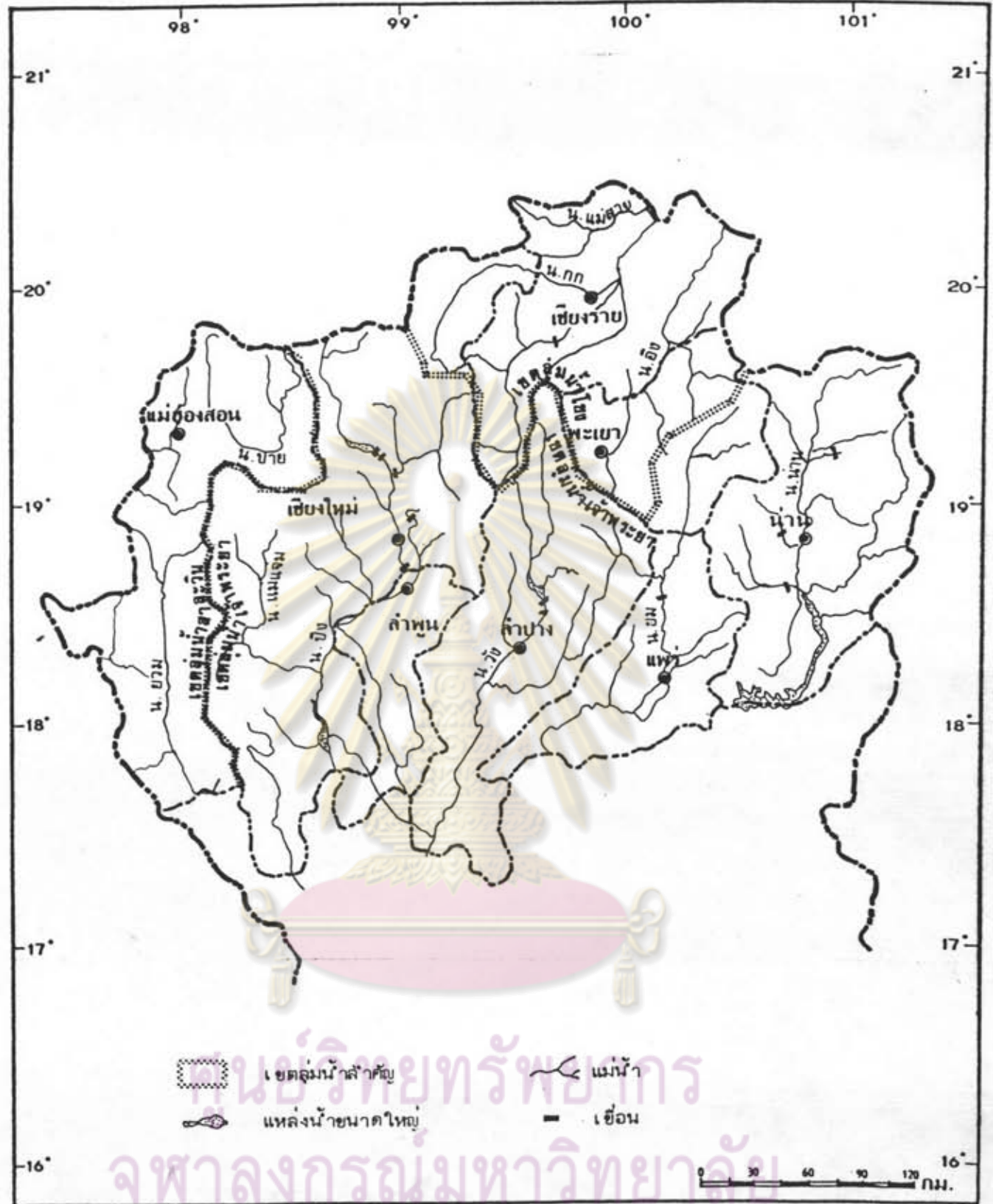
ตารางที่ 3.3 ประเภทการโยกคืนรายจังหวัดในชั้นภาคเหนือตอนบน ปี 2523

หน่วย : ล้านบาท

ประเภทการโยกคืน	เชียงใหม่	ลำปาง	ลำพูน	แม่ฮ่องสอน	แพร่	น่าน	เชียงราย	พะเยา	รวม	ร้อยละ
ตัวเมือง หมู่บ้าน ที่อยู่อาศัย	20,131	32,902	19,660	-	-	-	-	-	72,693	0.14
แหล่งอุตสาหกรรมเหมืองแร่	-	21,050	-	-	-	-	-	-	21,050	0.04
พืชสวน	16,977	-	-	-	-	-	-	-	16,977	0.03
โรมันและโรมันตัน	90,683	36,768	27,557	8,887	-	-	-	13,777	177,672	0.33
ศิขรี	374,222	142,785	45,204	-	587,089	222,985	100,890	93,760	1,566,935	2.92
นาข้าว	1,197,754	1,092,663	417,255	139,668	509,648	320,414	2,400,541	912,165	6,990,108	13.03
นาบัว	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
ทุ่งหญ้าเลี้ยงสัตว์	48,775	-	-	-	-	-	-	-	48,775	0.09
ที่รกร้างว่างเปล่า	74,185	-	56,125	-	47,112	111,505	327,177	116,274	732,378	1.36
ที่ชนบ้าน	66,540	12,278	15,372	-	-	32,448	-	15,749	142,387	0.27
ที่ลุ่ม	5,657	-	2,251	-	-	-	41,737	11,301	60,946	0.11
ที่ยื่นอื่น ๆ	10,671,987	6,495,280	2,232,752	7,777,232	2,942,775	6,482,693	4,428,636	2,796,386	43,827,741	81.68
รวม	12,566,911	7,833,726	2,816,176	7,925,787	4,086,624	7,170,045	7,298,981	3,959,412	53,657,662	100.00

ที่มา : กองสำนักงานที่ดิน กรมพัฒนาที่ดิน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

 เขตลุ่มน้ำสำคัญ
 แหล่งน้ำขนาดใหญ่
 เขื่อน
 แม่น้ำ

0 30 60 90 120 กม.

	การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองลำปาง	
	แสดง: แหล่งน้ำธรรมชาติ	----- เขตประเทศ - - - - - เขตจังหวัด - - - - - เขตอำเภอ - - - - - เขตตำบล
แผนที่: 3.5	ที่มา: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย	มาตรฐาน: 1:3,000,000

2. ทรัพยากรป่าไม้

ป่าไม้ในพื้นที่ภูมิภาคนี้อาจจัดแบ่งตามลักษณะภูมิประเทศได้ดังนี้คือ ป่าไม้บนพื้นที่ภูเขาซึ่งสูงกว่า 1,000 เมตรขึ้นไป หรือที่มีความลาดชันของพื้นที่เกินกว่า 40 องศา จัดเป็นป่าต้นน้ำลำธารซึ่งเป็นป่าสงวนแห่งชาติและจัดเป็นวนอุทยานแห่งชาติในบางแห่ง ส่วนป่าไม้พื้นที่ต่ำลงมาหรือพื้นที่ซึ่งมีความลาดชันน้อยกว่า 40 องศา ส่วนใหญ่เป็นป่าเศรษฐกิจซึ่งอนุญาตให้มีการตัดไม้ได้ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2522: 2-24) ลักษณะพรรณไม้ของป่าดังกล่าวนี้ มีหลายชนิด เช่น ป่าดงดิบ ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และป่าสนธรรมชาติ ซึ่งพื้นที่ป่าเหล่านี้มีจุลินทรีย์ลดลงทุกปี อันเนื่องมาจากความกดดันด้านเศรษฐกิจและสังคมทำให้ประชาชนบุกรุกทำลายป่า ซึ่งมีหลายรูปแบบและวัตถุประสงค์ต่างกัน (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2522: 2 - 26)

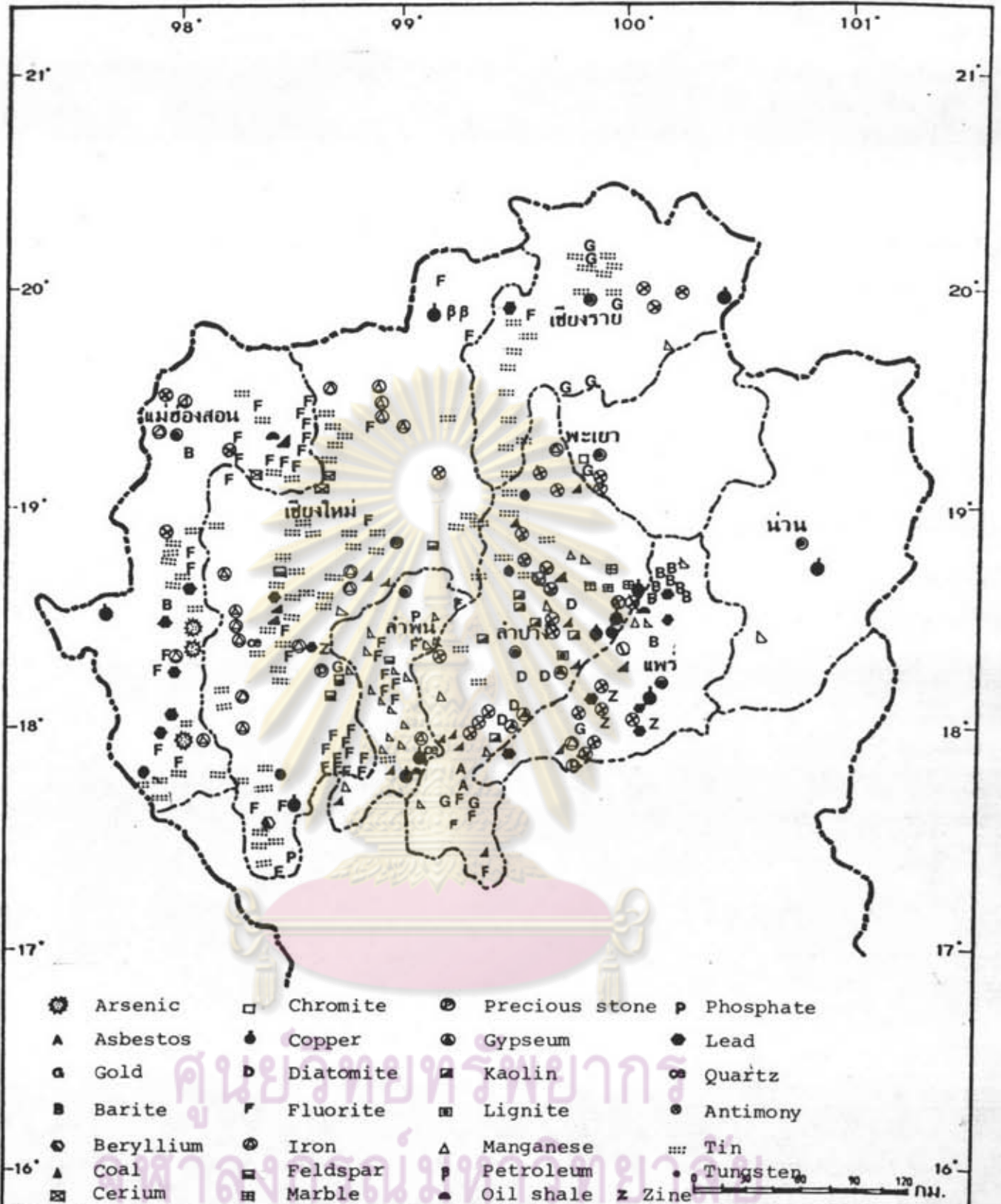
3. ทรัพยากรแร่ธาตุ

ในบริเวณภูมิภาคนี้มีแร่ธาตุที่มีความสำคัญ ๆ ทางเศรษฐกิจมากมายหลายชนิด เช่น ฟลูออไรท์ พลวง ดีบุก สังกะสี วุลแฟรม เป็นต้น และแร่เหล่านี้มีปริมาณมากพอที่จะทำกิจการเหมืองแร่ได้ ซึ่งส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณภูเขาและตามที่ราบสูงของแม่น้ำสายสำคัญ ๆ

จังหวัดที่มีแร่ธาตุอยู่มากที่สุด คือ จังหวัดเชียงใหม่ รองลงมาคือ จังหวัดลำปาง จังหวัดแม่ฮ่องสอน แพร่ และลำพูน (ดูแผนที่ 3.6)

ข. ทรัพยากรการท่องเที่ยว

จากการศึกษาของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย เพื่อจัดทำแผนหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดเชียงใหม่ ได้ทำการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ในพื้นที่ 5 จังหวัดของภาคเหนือตอนบนคือ พื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย พะเยาลำปาง และลำพูน พบว่าในบริเวณนี้มีแหล่งท่องเที่ยวทั้งหมดประมาณ 500 แห่ง ตั้งอยู่กระจัดกระจายทั่วไป ทั้งในแหล่งชุมชนและที่ห่างไกลออกไปแต่รวมกันอยู่มากที่สุดในจังหวัดเชียงใหม่ (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2522: 6 - 10) เฉพาะแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวมีประมาณ 121 แห่ง จังหวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยว

	การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองลำปาง	
	แสดง: ทรพยากรแร่ธาตุ	- - - - - เขตประเทศ - - - - - เขตจังหวัด - - - - - เขตอำเภอ - - - - - เขตตำบล
แผนที่: 3.6	ที่มา: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย	มาตราส่วน: 1:3,000,000

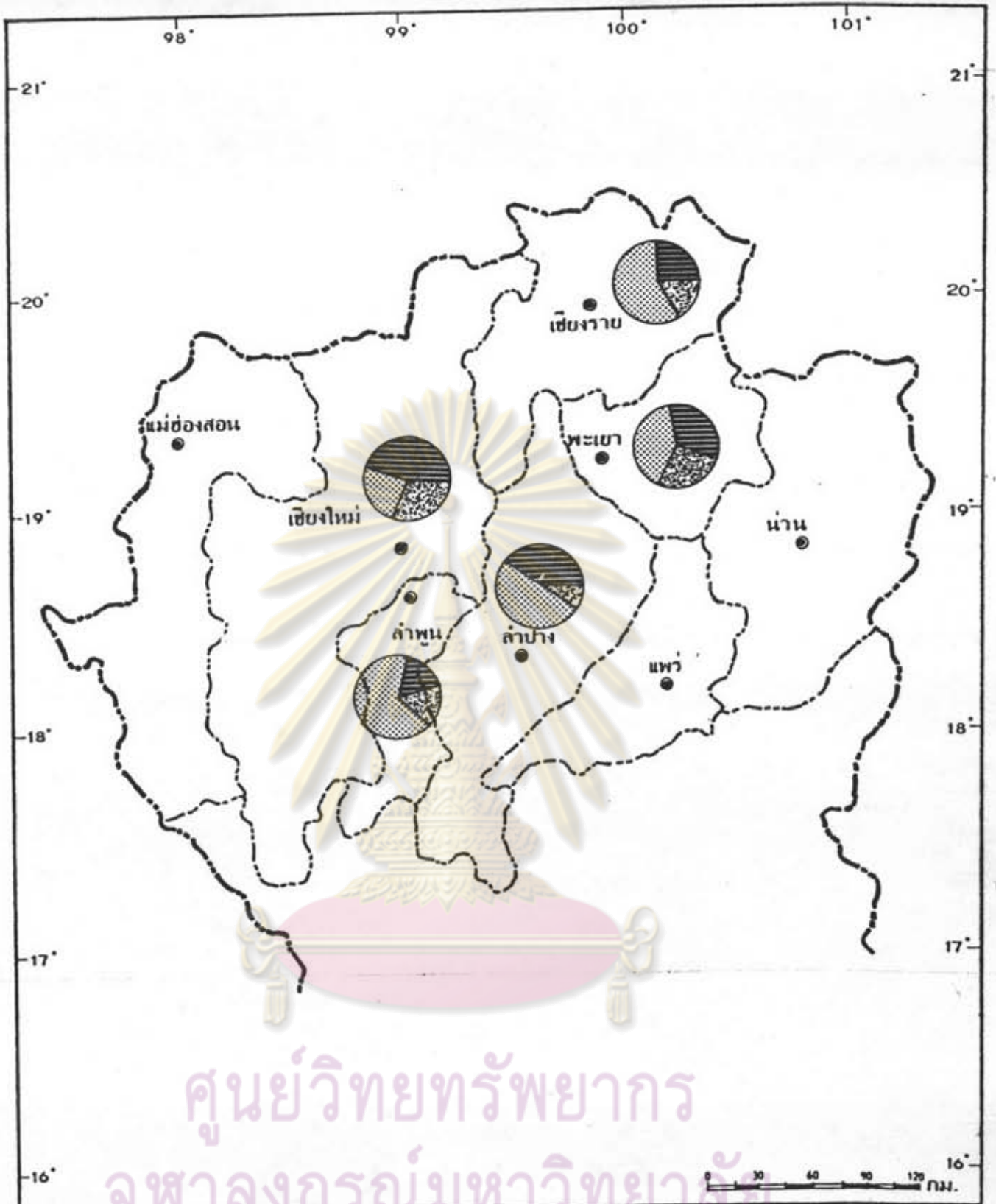
มากที่สุดคือ เชียงใหม่ กล่าวคือ มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 30 แห่ง แหล่งท่องเที่ยว
ประวัติศาสตร์-สถาปัตยกรรม 16 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม-หัตถกรรม 20
แหล่ง รองลงมาคือ เชียงราย มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 6 แห่ง แหล่งท่องเที่ยวประวัติ-
ศาสตร์-สถาปัตยกรรม 14 แห่ง และแหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม 4 แห่ง ส่วนจังหวัด
ลำปาง พะเยา และลำพูน มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ 4 แห่ง 5 แห่ง และ 1 แห่ง
แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์-สถาปัตยกรรม 5 แห่ง 6 แห่ง และ 4 แห่ง แหล่ง
ท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรม-หัตถกรรม 1 แห่ง 4 แห่ง และ 1 แห่ง เรียงตามลำดับ

แหล่งท่องเที่ยวเหล่านี้เมื่อจัดลำดับความเด่นของแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละ
จังหวัดตามประเภทของแหล่งท่องเที่ยว (สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2525 5 - 120) จะได้ดังตารางที่ 3.4

เพื่อให้ภาพของจังหวัดลำปางเด่นชัดขึ้น จึงทำการเปรียบเทียบสภาพภาพ
ทั่วไปของจังหวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน โดยนำเอาตัวชี้ (index) ทางกายภาพ
ได้แก่ ขนาดของพื้นที่สัมฤทธิ์ดินเพื่อการเกษตร ลุ่มน้ำ พื้นที่ป่า แหล่งแร่ธาตุและแหล่ง
ท่องเที่ยวของแต่ละจังหวัดนำมาเปรียบเทียบกัน ผลสรุปของตัวชี้เหล่านี้จะบอกถึงความสามารถ
ในการรองรับการพัฒนา ในพื้นที่ด้วยมีความพร้อมทางสภาพกายภาพมากกว่า

จากการศึกษาเปรียบเทียบ (ตาราง 3.5) โดยการนำข้อมูลตัวชี้ทั้งหลาย
มาปรับฐานและจัดอันดับ พบว่า พื้นที่จังหวัดที่มีความพร้อมในการพัฒนาสูงคือ จังหวัดเชียงใหม่
รองลงมาคือ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำปาง แม่ฮ่องสอน น่าน แพร่ ลำพูน และพะเยา
อย่างไรก็ดี ความพร้อมของพื้นที่นี้จะต้องนำไปพิจารณาพร้อมกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของพื้นที่
อีกครั้งหนึ่งจึงจะเห็นความสำคัญในทันทีอย่างแท้จริง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองลำปาง	
	แสดง: แหล่งท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวศิลปวัฒนธรรม - หัตถกรรม	 แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ - สถาปัตยกรรม
แผนที่: 3.7	ที่มา: สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย	มาตราส่วน: 1:3,000,000

ตาราง 3.4 แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและการจัดลำดับความเด่นของแหล่งท่องเที่ยวไว้ในแต่ละจังหวัดตามประเภทของแหล่งท่องเที่ยว

จังหวัด	ลำดับความเด่น	ธรรมชาติ	ประเภทของแหล่งท่องเที่ยว ประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรม	เมือง
เชียงใหม่	สูง กลาง ต่ำ	ดอยอินทนนท์ น้ำตกแม่คำ ดอยอ่างขาง ถ้ำเอียงคาว น้ำพุร้อนที่ป่าแป๋	วัดดอยสุเทพ ประเพณีสงกรานต์ วัดสวนดอก วัดพระสิงห์ เมืองเก่าชั้นป การทำผ้าทอฝ้าย	ตลาดไนท์บาซาร์ ศูนย์วัฒนธรรมล้านนา ตลาดเครื่องหยาบที่หางดง
เชียงราย	สูง กลาง ต่ำ	การล่องแก่ง ล่องแก่งหรือล่องแก่งเหนือของคำ ดอยแม่สใจ	พระธาตุดอยตุง พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติเมืองเชียงแสน พระธาตุดอยภักดี	ตลาดชายแดนแม่ลาว ศูนย์พัฒนาชาวเขาแม่จัน งานวัดลินี่
ลำปาง	สูง กลาง ต่ำ	ล่องแพแม่วังที่ อ่างตอปลีปราบ หมองกระตัง น้ำตกวังเหนือ เขื่อนกิ่วลม	วัดพระธาตูลำปางหลวง วัดพระธาตุน้อยพระยาแล วัดเจ็ดยอด	ศูนย์ฝึกลูกจ้าง โรงงานเครื่องปั้นดินเผา
พะเยา	สูง กลาง ต่ำ	ถ้ำพระยา น้ำตกภูซาง น้ำตกน้ำมื่น	วัดพระธาตุน้อยหลวง วัดพระเจ้านั่งดิน อ่างตอเชียงคำ หมู่บ้านไทยลื้อ	ตลาดวีว (ภาควีว) หมู่บ้านท่าเกวียน
ลำพูน	สูง กลาง ต่ำ	อุทยานแห่งชาติขุนตาน น้ำตกตาดเหมย น้ำตกแม่กลอง	วัดพระธาตุน้อย วัดพระธาตุบาทตากผ้า พิพิธภัณฑสถานลำพูน	ป่าช่าง สวนลำไยที่หนองช้างสีใน งานวัดลำไย

ที่มา : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย 2525

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 3.5 เปรียบเทียบลักษณะทางกายภาพจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบน

ลักษณะทางกายภาพ	เชียงใหม่	ลำปาง	ลำพูน	แม่ฮ่องสอน	แพร่	น่าน	เชียงราย	พะเยา	หมายเหตุ
ขนาดพื้นที่ (กม.) ²	20,107	12,534	4,506	12,681	6,539	11,472	11,678	6,335	
ปรับฐาน	10	6.2	2.2	6.3	3.3	5.7	5.8	3.2	
อันดับ	1	3	8	2	6	5	4	7	
สูงระฆังหิน (กม.) ²	518.75	256.34	225.00	-	-	112.50	3,187.5	-	พิจารณาเฉพาะพื้นที่ที่มีลักษณะในการผลิตทางการเกษตรกรรมสูง
ปรับฐาน	1.6	0.8	0.7	-	-	0.4	10	-	
อันดับ	2	3	4	6	6	5	1	6	
อุโมงค์	น.ปิง น.แม่แจ่ม	น.ฝาง	น.ปิง	น.ป่าเย น.ฮาม	น.เด่น	น.น่าน	น.แม่สาย น.กก	น.ปิง	
พื้นที่ป่า (ไร่)	10,671,987	6,495,280	2,232,752	7,777,232	2,342,775	6,482,693	4,428,636	2,796,386	พื้นที่นี้อาจมีป่าทั้งหมดมาจากจำนวนการโยกย้ายประเภทอื่น ๆ ของกรมป่าไม้ (ตาราง 3.4)
ปรับฐาน	10	6.1	2.1	7.3	2.8	6.1	4.2	2.6	
อันดับ	1	3	8	2	6	4	5	7	
แหล่งน้ำ (แหล่ง)	103	73	33	57	34	2	30	4	นับจากจำนวนแหล่งน้ำตามการสำรวจของสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย (แผนที่ 3.7)
ปรับฐาน	10	7.1	3.2	5.5	3.3	0.2	2.9	0.4	
อันดับ	1	2	5	3	4	8	6	7	
แหล่งท่องเที่ยว (แหล่ง)	66	10	6	ไม่มีข้อมูลการสำรวจ			24	15	รวมแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติประวัติศาสตร์ - สถาปัตยกรรมและศิลปวัฒนธรรม
ปรับฐาน	10	1.5	0.9				3.6	2.3	
อันดับ	1	4	5				2	3	
พิจารณารวม	41.6	21.7	9.1	19.1	9.4	12.4	26.5	8.5	
ปรับฐาน	1	3	7	4	6	5	2	8	

ที่มา : ตาราง 3.1 3.2 3.3 แผนที่ 3.5 3.6 และ 3.7

ลักษณะทางเศรษฐกิจ

ก. โครงสร้างทางเศรษฐกิจ

โครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดต่าง ๆ ในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนมีความสำคัญทางเศรษฐกิจโดยทั่วไป (concentration) อยู่ที่ภาคการเกษตรแทบทั้งหมด แต่ภาวะการผลิตของเศรษฐกิจภาคการเกษตรเหล่านี้มีแนวโน้มลดลง (ยกเว้นจังหวัดแม่ฮ่องสอน) และเศรษฐกิจภาคที่ไม่ใช่การเกษตร (Non-Agriculture) มีแนวโน้มเพิ่มสูงขึ้น โดยเฉพาะในจังหวัดแพร่ ลำปาง และเชียงใหม่นั้น เศรษฐกิจสาขาการค้าปลีกและค้าปลีกมีอัตราส่วนสูงกว่าจังหวัดอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน (ธนาคารทหารไทย 2523 : 22)

โดยจะเห็นได้ว่าสัดส่วนการผลิตในด้านการเกษตรกรรม อุตสาหกรรม บริการ ซึ่งเคยเป็น 42.7 15.3 42.0 ในปี 2521 มาเป็น 37.6 16.2 46.2 ในปี 2525 ซึ่งหากพิจารณาผลิตภัณฑ์มวลรวมที่ได้จากสาขาการผลิตต่าง ๆ ดังกล่าวในสาขาการผลิตด้านการเกษตรกรรม ผลิตภัณฑ์มวลรวมส่วนมากได้มาจากการกลั่นกรอง ร่องลงมาได้แก่ ปศุสัตว์ ป่าไม้ และการประมง สาขาการผลิตด้านอุตสาหกรรม ได้มาจากกิจกรรมอุตสาหกรรม การก่อสร้าง เหมืองแร่ และการไฟฟ้า การประปา และสาขาการผลิตด้านการบริการได้มาจากการค้าปลีกและค้าปลีก การบริการ การคมนาคมขนส่ง การธนาคาร การประกันภัย และที่อยู่อาศัย ตามลำดับ (ดูรายละเอียดจากตาราง 3.6)

โครงสร้างการผลิตของภูมิภาคนี้มีพื้นฐานมาจากลักษณะการดำรงชีพของประชาชน ซึ่งจะมีกิจกรรมเกษตรกรรมเป็นหลัก รวมทั้งความเอื้ออำนวยของลักษณะกายภาพซึ่งเป็นแหล่งต้นกำเนิดน้ำ เป็นปริมาณทั้งสิ้นประมาณ 37,780 ล้านลูกบาศก์เมตรต่อปี (ธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคเหนือ 2525 : 1) แหล่งน้ำเหล่านี้ไม่เพียงแต่หล่อเลี้ยงเขตเกษตรกรรมในภาคเหนือเท่านั้น ยังสามารถหล่อเลี้ยงเขตเกษตรกรรมในภาคกลางอันเป็นแหล่งเกษตรกรรมที่สำคัญที่สุดของประเทศอีกด้วย อีกทั้งยังมีความงามทางภูมิทัศน์ ซึ่งดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งในและนอกประเทศให้เข้ามาในพื้นที่ อันยังผลให้สัดส่วนของการผลิตสาขาบริการในภูมิภาคนี้สูงขึ้น

จากตาราง 3.7 ซึ่งแสดงผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบน ปี พ.ศ. 2525 (ตามราคาคงที่ 2515) จะเห็นได้ว่าจังหวัดที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวม

ตาราง 3.6 มูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคเหนือตอนบน ตามสาขาการผลิต ปี 2521 - 2525

สาขาการผลิต	ผลิตภัณฑ์มวลรวม (ล้านบาท)									
	ปี 2521		ปี 2522		ปี 2523		ปี 2524		ปี 2525	
	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ
1. เกษตรกรรม	7,688.4	42.7	7,866.7	42.5	7,217.0	39.3	7,482.1	38.8	7,400.8	37.6
1.1 ปลูกพืช	6,143.5	34.0	6,302.2	34.0	5,717.3	31.1	5,875.8	30.4	5,789.0	29.4
1.2 ปศุสัตว์	1,147.9	6.4	1,220.8	6.6	1,233.6	6.7	1,398.1	7.3	1,420.0	7.2
1.3 ประมง	34.8	0.2	27.6	0.2	32.4	0.2	28.8	0.2	27.8	0.1
1.4 ป่าไม้	362.2	2.0	316.1	1.7	233.7	1.3	179.4	0.9	163.8	0.8
2. * 3. นอกเกษตรกรรม	10,351.6	57.3	10,663.1	57.5	11,164.6	60.7	11,826.3	61.2	12,289.6	62.4
2. อุตสาหกรรม	2,767.7	15.3	2,726.8	14.7	3,221.3	17.5	3,071.2	15.9	3,159.2	16.2
2.1 เหมืองแร่และขุดหิน	382.9	2.1	468.0	2.5	433.7	2.4	437.3	2.3	427.5	2.2
2.2 อุตสาหกรรม	789.2	4.4	889.0	4.8	924.5	5.0	854.6	4.4	905.2	4.6
2.3 ก่อสร้าง	1,279.5	7.1	987.2	5.3	1,139.1	6.2	1,099.3	5.7	1,131.8	5.8
2.4 การไฟฟ้าและประปา	316.1	1.8	382.6	2.1	724.0	3.9	680.0	3.5	730.7	3.7
3. บริการ	7,583.9	42.0	7,936.3	42.8	7,943.3	43.2	8,755.1	45.3	9,094.4	46.2
3.1 การคมนาคมและขนส่ง	982.9	5.4	1,022.6	5.5	1,069.3	5.8	1,394.6	7.2	1,486.1	7.6
3.2 การค้าปลีกและค้าปลีก	3,342.2	18.5	3,273.2	17.7	2,990.0	16.3	3,057.8	15.8	3,055.2	15.5
3.3 การธนาคารและประกันภัย	412.3	2.3	447.5	2.4	527.3	2.9	639.6	3.3	715.5	3.6
3.4 ที่อยู่อาศัย	160.6	0.9	164.1	0.9	172.9	0.9	178.2	0.9	180.0	0.9
3.5 การบริหารป้องกันประเทศ	762.9	4.2	890.9	4.8	961.9	5.2	1,042.0	5.4	1,096.3	5.6
3.6 การบริการ	1,923.0	10.7	2,138.0	11.5	2,221.9	12.1	2,442.9	12.7	2,561.3	13.0
1 + 2 + 3 มวลรวมผลิตภัณฑ์	18,067.0	100.0	18,529.8	100.0	18,381.6	100.0	19,308.4	100.0	19,690.4	100.0
เฉลี่ยต่อหัว (บาท)	4,095		4,134		4,035		4,163		4,171	

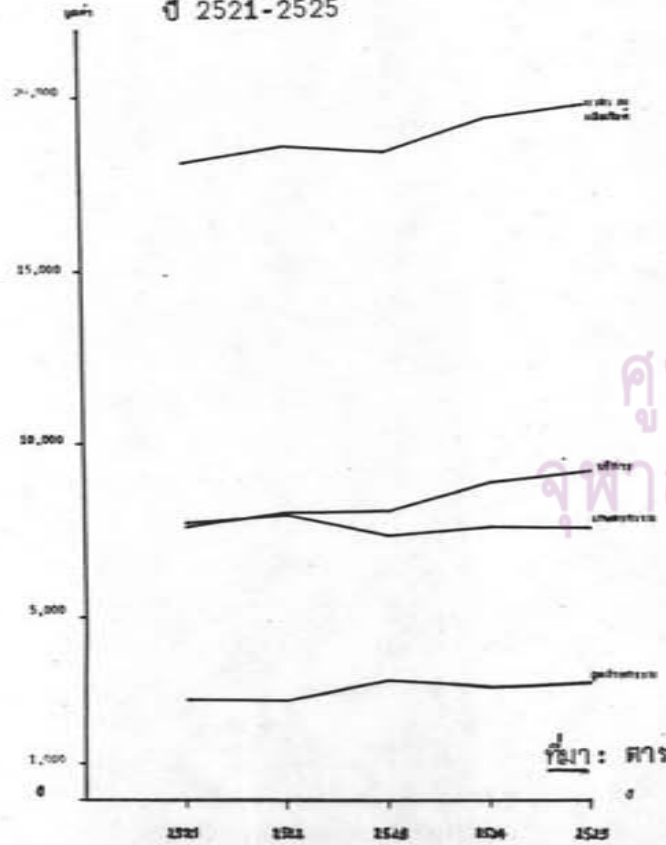
ที่มา : กองบัญชีประยาชาติ สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ตาราง 3.7 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดในภาคเหนือตอนบน ปี 2525

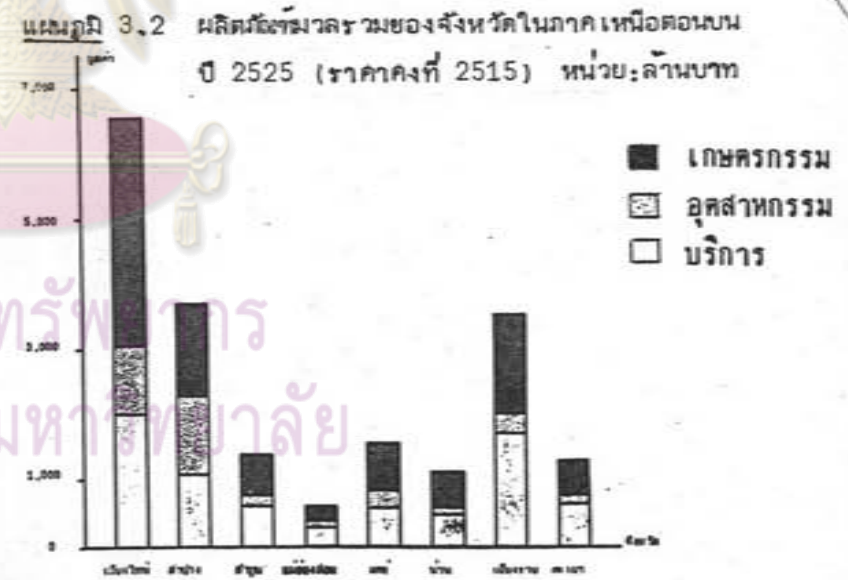
หน่วย: ล้านบาท

ประเภท	การเกษตรกรรม					การแปรรูปในภาคเกษตรกรรม					การบริการ					รวม (GDP)	รายได้ต่อหัว		
	ปศุสัตว์	ประมง	ป่าไม้	รวม	เหมืองแร่	อุตสาหกรรม	ก่อสร้าง	ไฟฟ้า	รวม	การค้าปลีก	บริการอื่น	รวม	รวม						
เชียงใหม่	1,819.0	365.0	11.9	23.4	2,019.3	247.5	308.4	501.8	79.2	1,036.9	566.2	865.3	348.6	49.1	385.2	1,279.2	3,493.8	6,546.8	5,265
ลำปาง	886.6	190.8	1.8	28.1	1,087.3	134.8	208.7	306.7	595.2	1,223.4	269.3	493.3	90.6	25.0	178.5	345.3	1,402.2	3,712.9	5,432
ลำพูน	518.7	109.2	0.2	0.4	627.5	34.9	53.9	42.8	9.5	141.1	128.1	250.8	21.1	13.6	86.3	122.8	603.8	1,372.4	3,697
แม่ฮ่องสอน	133.9	47.7	0.4	82.1	264.1	33.3	33.7	23.9	2.2	92.1	17.1	115.8	6.2	5.3	44.1	51.0	240.3	586.5	4,268
น่าน	482.7	106.6	2.5	19.5	582.3	56.9	87.6	62.9	14.4	221.8	137.2	254.5	38.8	17.3	96.0	202.3	746.1	1,350.2	3,328
นันทบุรี	403.6	84.7	1.2	9.1	498.6	5.7	34.4	34.6	6.7	81.4	78.2	188.5	21.1	14.1	96.5	128.9	528.3	1,108.3	2,790
เชียงใหม่	1,819.0	365.0	11.9	23.4	2,019.3	247.5	308.4	501.8	79.2	1,036.9	566.2	865.3	348.6	49.1	385.2	1,279.2	3,493.8	6,546.8	5,265
รวมภาคเหนือตอนบน	5,789.0	1,420.2	27.8	163.8	7,400.8	427.5	905.2	1,331.8	730.7	3,185.2	1,485.1	3,055.2	715.5	180.0	1,096.3	2,561.3	9,094.4	19,490.4	21,200

แผนภูมิ 3.1 มูลค่าผลิตภัณฑ์ภาคเหนือตอนบนตามสาขาการผลิต (ราคาคงที่ 2515) ปี 2521-2525 หน่วย: ล้านบาท

แผนภูมิ 3.2 ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดในภาคเหนือตอนบน ปี 2525 (ราคาคงที่ 2515) หน่วย: ล้านบาท

(GPP) สูงสุดคือ จังหวัดเชียงใหม่ รองลงมาคือ จังหวัดลำปาง จังหวัดเชียงราย แพร่ ลำพูน พะเยา น่าน และแม่ฮ่องสอน ตามลำดับ โดยจังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง แพร่ และน่าน ส่วนใหญ่มาจากสาขาการบริการในขณะที่จังหวัดอื่น ๆ มาจากสาขาการเกษตรกรรม

ข. รายได้ของประชากร

ประชากรในภูมิภาคนี้ส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก เช่นเดียวกับประชากรในภาคอื่น แต่โดยที่การถือครองที่ดินของเกษตรกรโดยทั่วไปมีขนาดเล็ก รวมทั้งผลผลิตจากป่าไม่มีแนวโน้มลดลง จึงจะมีการลงทุนทางด้านอุตสาหกรรมและเหมืองแร่ แต่ก็ยังไม่มากนัก รายได้ของประชากรในภาคเหนือตอนบน จึงอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่ารายได้เฉลี่ยของประชากรทั้งประเทศคืออยู่ โดยในปี 2525 รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนนี้อยู่ในระดับคนละ 4,171 บาท ในขณะที่ระดับรายได้ของประชากรทั้งประเทศเฉลี่ยประมาณ 6,688 บาทต่อปี

เมื่อพิจารณาเป็นรายจังหวัด จะปรากฏว่าประชากรที่มีรายได้โดยเฉลี่ยสูงสุดของกลุ่มพื้นที่ภาคเหนือตอนบนนี้ คือ ประชากรในจังหวัดเชียงใหม่และลำปาง ซึ่งโดยเฉพาะในระยะหลังนี้ประชากรในจังหวัดลำปางกลับมีรายได้สูงกว่ารายได้เฉลี่ยของจังหวัดเชียงใหม่ ลักษณะที่เป็นเช่นนี้มีได้หมายความว่าสภาพเศรษฐกิจของจังหวัดลำปางจะดีกว่าเชียงใหม่ในเรื่องของโครงสร้างการผลิตแล้ว จังหวัดลำปางยังคงมีการผลิตที่น้อยกว่าจังหวัดเชียงใหม่อยู่มาก โดยอาจจะพิจารณาง่าย ๆ ได้จาก ผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด (GPP) ซึ่งในปี 2525 จังหวัดเชียงใหม่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม 6,546.8 ล้านบาท และจังหวัดลำปางมีมูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม 3,712.9 ล้านบาท หากจำนวนประชากรในจังหวัดเชียงใหม่มีสูงกว่าประชากรในจังหวัดลำปางถึง 2 เท่า จึงทำให้รายได้เฉลี่ยของจังหวัดมีมูลค่าไม่มากนักเมื่อเทียบกับจังหวัดลำปาง

ส่วนจังหวัดที่มีรายได้เฉลี่ยของประชากรต่ำสุดในพื้นที่นี้ได้แก่ จังหวัดพะเยา ซึ่งมีรายได้เฉลี่ยเพียงคนละประมาณ 2,639 บาทต่อปี ใน พ.ศ. 2525 อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่ารายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรในพื้นที่นี้อยู่ในเกณฑ์ต่ำ รวมทั้งยังมีปัญหาในเรื่องการกระจายรายได้อีกด้วย โดยเฉพาะประชากรที่อยู่ห่างไกลและไร้ที่ทำกินหรือมีที่ดินถือครองน้อย (ธนาคารแห่งประเทศไทย สาขาภาคเหนือ 2525 : 9)

ตาราง 3.8 รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรรายจังหวัด ในภาคเหนือตอนบน 2521-2525

(บาท/คน/ปี)

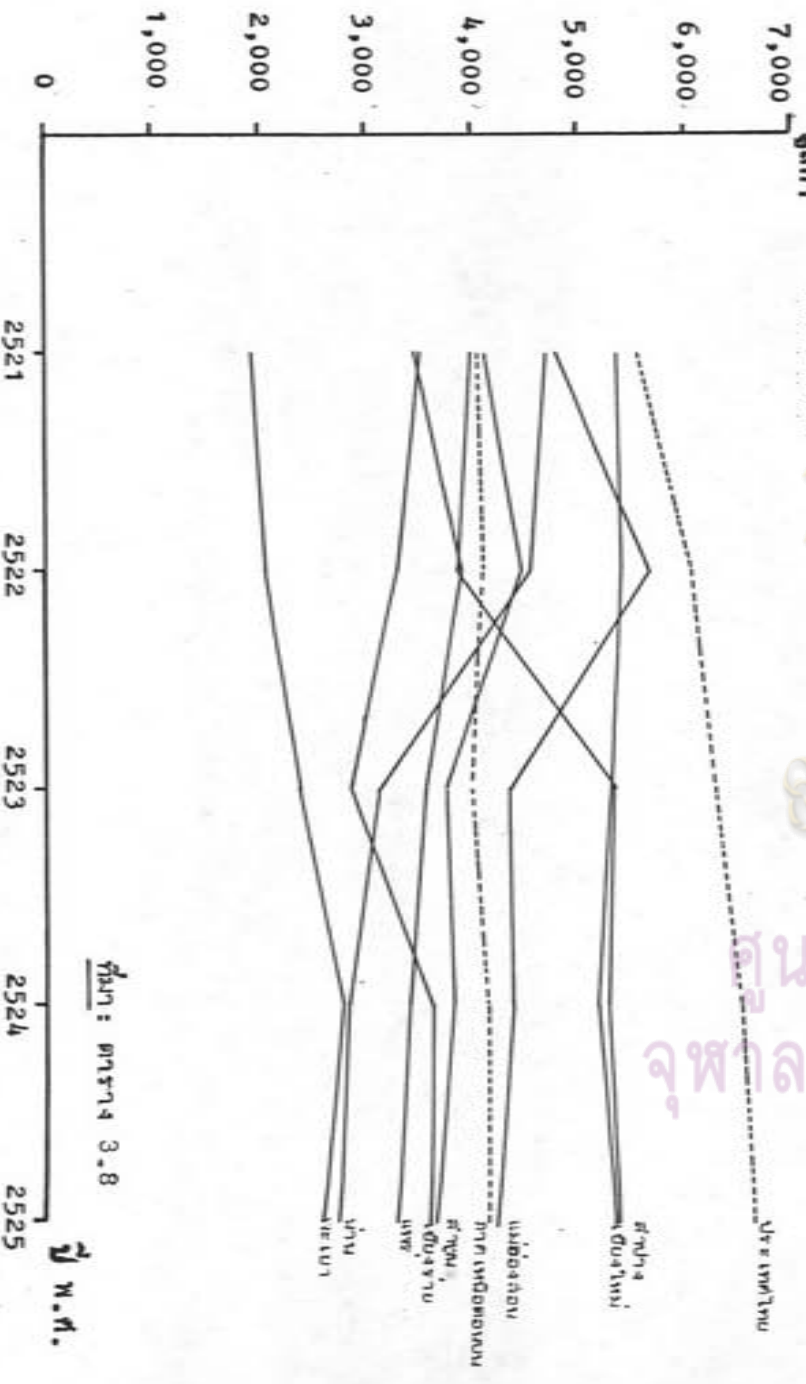
จังหวัด	2521	2522	2523	2524	2525
เชียงใหม่	5,372	5,417	5,331	5,213	5,365
ลำปาง	4,007	3,888	5,349	5,311	5,432
ลำพูน	4,135	4,492	3,785	3,850	3,697
แม่ฮ่องสอน	4,802	5,660	4,387	4,408	4,269
แพร่	3,465	3,905	3,595	3,442	3,339
น่าน	4,729	4,553	3,147	2,856	2,790
อุ้งราชน	3,520	3,318	2,899	3,646	3,669
พะเยา	1,950	2,071	2,406	2,849	2,639
ภาคเหนือตอนบน	4,095	4,134	4,035	4,163	4,171
ประเทศไทย	5,573	6,092	6,304	6,554	6,688

ที่มา : กองบัญชีประชาชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษศึกษาและส่งเสริมแห่งชาติด

แผนภูมิ 3.3 รายได้เฉลี่ยต่อหัวของประชากรรายจังหวัด ในภาคเหนือตอนบน

ปี 2521-2525

หน่วย: บาท/คน/ปี

ที่มา : ตาราง 3.8

ปี พ.ศ.

ค. การเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด ปี 2521 - 2525

เพื่อให้ภาพการเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดนี้ชัดเจนขึ้น จึงได้ศึกษาเปรียบเทียบใน 3 ลักษณะคือ พิจารณาการเปลี่ยนแปลงโดยเทียบค่าการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์มวลรวมของภาค พิจารณาเปรียบเทียบผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัดในปี 2521 และ อัตราการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์

1. การเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด โดยพิจารณาเปรียบเทียบกับ การเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาค (Absolute Change) สามารถแบ่งกลุ่มการเปลี่ยนแปลงได้ 3 กลุ่มคือ

กลุ่มที่ 1 : กลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าร้อยละ 10 คือ จังหวัด เชียงราย เชียงใหม่ และพะเยา

กลุ่มที่ 2 : กลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงระหว่างร้อยละ 0 - 10 คือ จังหวัดแพร่ และลำปาง

กลุ่มที่ 3 : กลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยกว่าร้อยละ 0 คือ จังหวัดลำพูน แม่ฮ่องสอน และน่าน

2. การเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด โดยพิจารณาเปรียบเทียบกับมูลค่าผลิตภัณฑ์เดิม (Relative Change) แบ่งกลุ่มพื้นที่ที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงได้เป็น 3 กลุ่มคือ

กลุ่มที่ 1 : กลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าร้อยละ 12 คือ จังหวัด พะเยา

กลุ่มที่ 2 : กลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงระหว่างร้อยละ 0 - 12 คือ จังหวัดแพร่ ลำปาง เชียงราย และเชียงใหม่

กลุ่มที่ 3 : กลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงน้อยกว่าร้อยละ 0 คือ จังหวัด ลำพูน แม่ฮ่องสอน และน่าน

3. อัตราการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด (Growth Rate) ซึ่งอาจแบ่งกลุ่มพื้นที่ที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงได้ ดังนี้

กลุ่มที่ 1 : กลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าผลิตภัณฑ์มากกว่าร้อยละ 9 คือ จังหวัดลำปาง และพะเยา

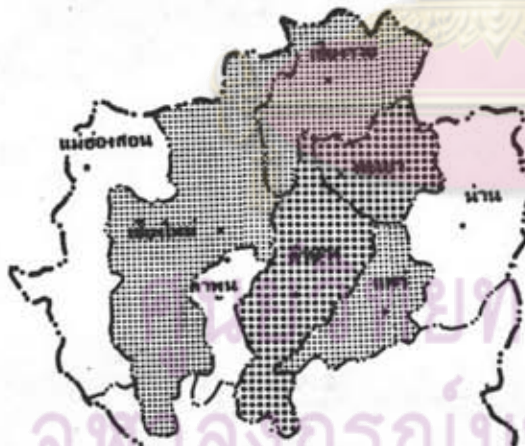
การเปลี่ยนแปลงเมื่อเทียบกับมูลค่าผลิตภัณฑ์ภาค (ABSOLUTE CHANGE)

- มีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าร้อยละ 10
- มีการเปลี่ยนแปลงร้อยละ 0 - 10
- มีการเปลี่ยนแปลงน้อยกว่าร้อยละ 0

การเปลี่ยนแปลงเมื่อเทียบกับมูลค่าผลิตภัณฑ์ (RELATIVE CHANGE)

- มีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าร้อยละ 12
- มีการเปลี่ยนแปลงร้อยละ 0 - 12
- มีการเปลี่ยนแปลงน้อยกว่า ร้อยละ 0

อัตราการเปลี่ยนแปลง (GROWTH RATE)

- มีการเปลี่ยนแปลงมากกว่าร้อยละ 9
- มีการเปลี่ยนแปลงร้อยละ 0-9
- มีการเปลี่ยนแปลงน้อยกว่าร้อยละ 0

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองลำปาง	
	แสดง: การเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด พ.ศ. 2521 - 2525	- - - - - เขตประเทศ - - - - - เขตจังหวัด - - - - - เขตอำเภอ - - - - - เขตตำบล
แผนที่: 3.8	ที่มา: ตาราง 3.9	มาตรฐาน: 1:7,500,000

กลุ่มที่ 2 : กลุ่มที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าผลิตภัณฑ์ระหว่าง
ร้อยละ 0 - 9 คือ จังหวัดแพร่ เชียงราย และเชียงใหม่

กลุ่มที่ 3 : กลุ่มที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าผลิตภัณฑ์น้อยกว่า
ร้อยละ 0 คือ จังหวัดลำพูน แม่ฮ่องสอน และน่าน

กล่าวโดยสรุปแล้วในเรื่องของการเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์ จะเห็นได้ว่า มีความแตกต่างกันในด้านการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์ในแต่ละจังหวัดมากคือ มีอัตราตั้งแต่ ร้อยละ -10 ถึง 9.7 อันทำให้ลักษณะการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้าน Absolute Change และ Relative Change ของจังหวัดต่าง ๆ ในภาค อาจพอแบ่งกลุ่มจังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้คือ กลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมจังหวัด ลดลง ได้แก่ จังหวัดน่าน ลำพูน และแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะจังหวัดน่าน มีอัตราการเปลี่ยนแปลงลดลงไปมากเมื่อเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ ในภูมิภาคเดียวกัน (ร้อยละ -91.6) และลดลงจากมูลค่าการผลิตเดิม (ร้อยละ -36) โดยเฉพาะสาขาการผลิตด้านการก่อสร้าง ซึ่งลดลงถึง 6 เท่าใน 5 ปีต่อมา รองลงมาได้แก่ สาขาการกลั่น และการค้าส่ง และค้าปลีก ส่วนจังหวัดลำพูน และแม่ฮ่องสอนซึ่งมีร้อยละของการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์รวมจังหวัด เมื่อเทียบกับพื้นที่ภาค และผลิตภัณฑ์รวมเดิมในทิศทางลดลงแต่ในอัตราไม่มากนัก โดยทั่วไปเป็นการลดการผลิตในสาขาการป่าไม้ ซึ่งในภาวะปัจจุบันรัฐบาลได้มีมาตรการเข้มงวดในการส่งวนป่าไม้มากขึ้น อันทำให้การผลิตในด้านนี้ลดมูลค่าลง กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์ร้อยละ 0 - 12 ซึ่งในรายละเอียดแล้วมีการแตกต่างกันบ้างในกลุ่มนี้ ด้วยถ้ามองในด้านการเปลี่ยนแปลงเมื่อเทียบกับภาคแล้ว จังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้คือ จังหวัดลำปาง และแพร่ แต่ถ้ามองในลักษณะการเปลี่ยนแปลงเมื่อเทียบมูลค่าผลิตภัณฑ์เดิมแล้ว ได้แก่ จังหวัดลำปาง แพร่ เชียงราย และเชียงใหม่ และกลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์รวมสูงกว่าร้อยละ 12 ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเมื่อเทียบกับภาค ได้แก่ จังหวัดเชียงราย เชียงใหม่ และพะเยา ในขณะที่ถ้าพิจารณาบทบาทในด้าน Relative Change แล้ว จังหวัดที่มีอัตราการเปลี่ยนแปลงของมูลค่าผลิตภัณฑ์ในกลุ่มนี้มีเพียงจังหวัดเดียว คือ จังหวัดพะเยาเท่านั้น ซึ่งก็คงจะทำให้เห็นได้ว่า จังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงผลิตภัณฑ์รวมมากที่สุด ในภูมิภาคคือ จังหวัดพะเยา ซึ่งมีอัตราการขยายตัวถึงร้อยละ 9.7 ทั้งนี้เนื่องมาจากจังหวัดพะเยาเป็นจังหวัดที่เพิ่งแยกมาตั้งใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2520

ตาราง 3.9 การเปลี่ยนแปลงมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัดและอัตราการเพิ่มเฉลี่ยปี 2521-2525

จังหวัด	ผลิตภัณฑ์มวลรวม *		มูลค่าการเปลี่ยนแปลง 2521 - 2525	การเปลี่ยนแปลง		อัตราการขยายตัว
	2521	2525		Absolute	Relative	
ภาคเหนือ ตอนบน	18,040.0	19,690.4	+1,365.5 -697	+100 -3.8	+7.6	2.2
เชียงใหม่	6,098.6	6,546.8	448.2	32.8	7.3	1.8
ลำปาง	2,621.9	3,712.9	109.1	8.0	4.2	9.1
ลำพูน	1,422.3	1,372.4	-49.9	-7.2	-3.5	-0.9
แม่ฮ่องสอน	604.9	596.5	-8.4	-1.2	-1.4	-0.3
แพร่	1,501.0	1,550.2	49.2	3.6	3.3	0.8
น่าน	1,747.0	1,108.3	-638.7	-91.6	-36.5	-10.7
เชียงราย	3,167.8	3,534.3	366.5	26.8	11.6	2.8
พะเยา	876.5	1,269.0	392.5	28.8	44.8	9.7

ที่มา : *สำนักงานคณะกรรมการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

ง. ภาวะเศรษฐกิจรายสาขา

1. การเกษตรกรรม

จากมูลค่าผลิตภัณฑ์ของภาคเหนือตอนบนปี 2525 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรกรรมนี้มีมูลค่าจากการผลิต 7,400.8 ล้านบาท หรือประมาณร้อยละ 37.6 ของ

มูลค่าผลิตภัณฑ์มวลรวม โดยมีผลผลิตหลักมาจากการกสิกรรม ซึ่งพืชเศรษฐกิจของภูมิภาคนี้ ได้แก่ ข้าว รองลงมาคือ พืชไร่ ซึ่งเป็นการปลูกข้าวโพด ข้าวฟ่าง ถั่วเหลือง ถั่วเขียว ฝ้าย กระเทียม เป็นต้น

ส่วนผลผลิตด้านการเกษตรกรรมจากสาขาการผลิตอื่น ๆ อันได้แก่ ปศุสัตว์ ประมง และป่าไม้ ในพื้นที่ภาคนี้ยังมีไม่มากนัก รายได้จากการผลิตสาขาปศุสัตว์ มีมูลค่าทั้งสิ้น 1,420.2 ล้านบาทหรือประมาณร้อยละ 19 ของการผลิตสาขาเกษตรกรรม ล่าภพการเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่เป็นการเลี้ยงโค กระบือ ทาอาหารเลี้ยงกันกระจายทั่วไปด้วยการปล่อยให้หาอาหารกินเอาตามทุ่งหญ้า ช้างป่า และเขิงเขา โดยมากเป็นการเลี้ยงไว้เพื่อใช้งาน นอกจากโค กระบือ แล้วยังมีการเลี้ยงสุกรไว้เพื่อบริโภคและการค้า การประมงในภูมิภาคนี้ก็มีความสำคัญต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจและรายได้ของประชากรน้อยมาก นอกจากนี้ในระยะเวลา 4 - 5 ปีที่ผ่านมามูลค่าการผลิตจากสาขานี้มีแนวโน้มลดลง และในเรื่องของสาขา การป่าไม้ ซึ่งมีแนวโน้มที่ลดลงเช่นกัน ถึงแม้ว่าผลิตภัณฑ์จากป่าไม้เหล่านี้ทำชื่อเสียงและเป็นสินค้าออกที่สำคัญอย่างหนึ่งของพื้นที่ภาคนี้ แต่เนื่องจากการมีการขยายเนื้อที่เพาะปลูกพืชไร่เข้าไปในพื้นที่ป่า โดยการบุกรุกทำลายป่าสงวน ซึ่งมีผลทำให้ผลิตภัณฑ์จากป่าไม้ของพื้นที่ลดลง โดยในปี 2525 มีมูลค่าผลิตภัณฑ์เพียง 163.8 ล้านบาท หรือร้อยละ 2.2 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์เกษตรกรรมทั้งหมด

2. การพาณิชย์กรรม (ค้าส่ง - ค้าปลีก)

ปี 2525 ผลิตภัณฑ์สาขาการค้าส่ง ค้าปลีกของภาคเหนือตอนบนถึง 3,055.2 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 15.5 ของผลิตภัณฑ์มวลรวม โดยจังหวัดที่มีผลผลิตจากสาขานี้สูงที่สุดคือ จังหวัดเชียงใหม่ (865.3 ล้านบาท) รองลงมาคือ จังหวัดเชียงราย (649.3 ล้านบาท) และจังหวัดลำปาง (493.5 ล้านบาท)

สินค้าเข้าและสินค้าออกของภาคเหนือตอนบน สินค้าเข้าได้แก่ สินค้าบางชนิดที่จำเป็นแก่การบริโภคอุปโภค ได้แก่ น้ำมันเชื้อเพลิง น้ำมันหล่อลื่น แก๊สหุงต้ม สุรา บุหรี่ น้ำอัดลม น้ำตาล ยารักษาโรค วัสดุก่อสร้าง เป็นต้น ส่วนสินค้าออกได้แก่ ผลผลิตทางการเกษตรที่ผลิตได้ในพื้นที่ภาค ได้แก่ ข้าวโพด ข้าวฟ่าง ถั่วลิสง ถั่วเหลือง กระเทียม ใบยาสูบ เป็นต้น นอกจากนี้ก็มีผักสดและผลไม้ รวมทั้งผลิตภัณฑ์จากไม้ (ไม้แกะสลัก) แร่ชนิดต่าง ๆ เสื้อผ้าสำเร็จรูป ผลไม้กระป๋อง และเครื่องเคลือบ

3. การอุตสาหกรรม

สาขาการผลิตในด้านอุตสาหกรรมจะเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ทราบถึงสภาพเศรษฐกิจของแต่ละพื้นที่ ซึ่งในสภาพภาวะอุตสาหกรรมของพื้นที่ภาคเหนือตอนบนนี้ ถึงแม้จะไม่มีมูลค่าผลิตภัณฑ์ที่สูงนัก แต่ก็มีความสำคัญต่อระบบโครงสร้างเศรษฐกิจในพื้นที่ไม่น้อย

จากสถิติจำนวนโรงงานที่จดทะเบียนอุตสาหกรรมของแต่ละจังหวัดในภาคเหนือตอนบนจนถึงปี 2524 มีโรงงานอุตสาหกรรมทั้งสิ้น 6,780 แห่ง อุตสาหกรรมที่มีมากที่สุดคือ โรงสีข้าว ซึ่งมีถึง 5,364 แห่ง หนาแน่นที่สุดในจังหวัดเชียงราย ลำปาง และเชียงใหม่ รองลงมาได้แก่ อุตสาหกรรมประเภทอาหารและเครื่องดื่ม โดยมีอุตสาหกรรมประเภทนี้ทั้งสิ้น 438 แห่ง และจังหวัดที่มีมากได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง และเชียงราย และอุตสาหกรรมโรงไม้และผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับไม้มีจำนวนถึง 424 แห่ง โดยมีมากที่สุด ในจังหวัดแพร่ เชียงใหม่ และลำปาง ซึ่งอุตสาหกรรมดังกล่าวล้วนเป็นอุตสาหกรรมที่ได้ผลผลิตมาจากสาขาการเกษตร ซึ่งเป็นสาขาการผลิตใหญ่ของพื้นที่ภาคนี้อยู่มาก อุตสาหกรรมอื่นที่มีบทบาทต่อเศรษฐกิจภาคนี้ในอันดับต่อมาก็คืออุตสาหกรรมในรูปแบบของการบริการ คือ อุตสาหกรรมขนส่ง และซ่อมยานพาหนะ ซึ่งมีมากในจังหวัดลำปาง เชียงราย และเชียงใหม่

ตาราง 3.10 จำนวนโรงงานที่จดทะเบียนอุตสาหกรรมรายจังหวัดปี 2524

ประเภทอุตสาหกรรม	รวม	เชียงใหม่	ลำปาง	ลำพูน	แม่ฮ่องสอน	แพร่	น่าน	เชียงราย	พะเยา
อาหารและเครื่องดื่ม	438	142	120	34	3	23	31	74	11
โรงสีข้าว	5,364	774	982	163	151	561	495	2,124	114
เหมืองแร่, บ่อหิน	44	27	5	1	-	3	2	5	1
อุตสาหกรรมสิ่งทอ	13	8	2	3	-	-	-	-	-
ไม้, ผลิตภัณฑ์จากไม้	424	107	71	10	5	213	3	15	-
เคมีภัณฑ์และพลาสติก	84	36	22	2	1	9	-	13	1
ผลิตภัณฑ์จากโลหะ	71	23	27	-	-	13	-	8	-
ผลิตภัณฑ์จากแร่โลหะ	122	44	57	1	-	9	-	10	1
อุตสาหกรรมเครื่องจักร	16	10	1	-	-	1	-	4	-
อุตสาหกรรมเครื่องจักรไฟฟ้า	35	15	6	-	-	1	-	13	-
อุปกรณ์ขนส่ง, ซ่อมยานพาหนะ	156	40	43	-	-	26	1	43	3
อื่น ๆ	13	11	1	-	-	-	-	1	-
รวม	6,780	1,237	1,337	214	160	859	532	2,310	131

ที่มา : กองควบคุมโรงงาน กระทรวงอุตสาหกรรม

จะเห็นได้ว่าบทบาทของจังหวัดลำปางต่อภาคเหนือตอนบนในด้านอุตสาหกรรมนี้มีอยู่มาก ด้วยมีจำนวนโรงงานอุตสาหกรรมมากเป็นที่ล่องรองจากจังหวัดเชียงราย (ซึ่งโรงงานกว่าร้อยละ 90 เป็นโรงสีข้าว) และในระยะเวลา 3 ปีที่ผ่านมามีการขยายตัวสูงพอสมควร ซึ่งเป็นผลให้ผลผลิตสาขาอุตสาหกรรมมีอัตราการเพิ่มสูง มีฐานการผลิตที่ค่อนข้างมั่นคง แต่โดยลักษณะของจังหวัดลำปางนั้นมีอุตสาหกรรมอยู่หลายประเภท ได้แก่ โรงสีข้าว อุตสาหกรรมอาหารและเครื่องดื่ม อุตสาหกรรมไม้ อุตสาหกรรมจากแร่โอโลหะ และอุตสาหกรรมอุปกรณ์ขนส่ง เป็นต้น

4. การท่องเที่ยวและบริการ

กิจกรรมการท่องเที่ยว เริ่มมีบทบาทต่อเศรษฐกิจในภาคเหนือมากขึ้นตามลำดับ เพราะนอกจากจะเป็นแหล่งทำรายได้ที่สำคัญแล้ว ยังมีผลทำให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอีกด้วย เช่น ธุรกิจโรงแรม ร้านอาหาร ร้านค้าของที่ระลึกและสินค้าพื้นเมือง สถานเริงรมย์ ตลอดจนธุรกิจทางด้านการบริการต่าง ๆ ซึ่งทำให้มีการจ้างแรงงานเพิ่มขึ้นตามไปด้วย นอกจากนี้ผลพลอยได้จากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทำให้มีการพัฒนาก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในภูมิภาคที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวและบริการใกล้เคียง

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีโครงการพัฒนาจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบน 5 จังหวัด คือ เชียงใหม่ เชียงราย พะเยา ลำพูน และลำปาง เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของภูมิภาคนี้ ด้วยพื้นที่ดังกล่าวมีศักยภาพในด้านนี้ค่อนข้างสูงนับตั้งแต่มีแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ โบราณสถานต่าง ๆ ทางประวัติศาสตร์ ตลอดจนรูปแบบวัฒนธรรมต่าง ๆ ในแต่ละท้องถิ่น

จังหวัดเชียงใหม่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญที่สุดในภาคเหนือในปี 2525 มีจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งหมดประมาณ 1,505,257 คน (เมื่อเทียบกับปี 2524 เพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 12) ซึ่งคิดเป็นรายได้จากนักท่องเที่ยวที่มาเดินทางในจังหวัดนี้มีมูลค่าทั้งหมดประมาณ 809.86 ล้านบาท นับว่าเป็นรายได้ที่สำคัญอีกประเภทหนึ่งของเชียงใหม่

สำหรับภาวะการท่องเที่ยวของจังหวัดลำปาง ในปี 2525 จังหวัดลำปาง มีมูลค่าการผลิตเฉพาะจากสาขาการบริการซึ่งเป็นผลทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการท่องเที่ยว ประมาณ 345 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 13 ของมูลค่าผลิตภัณฑ์ และมีความสำคัญต่อโครงสร้างทางเศรษฐกิจของจังหวัดเป็นอันดับที่สามรองจากสาขาการเกษตร และการค้าส่ง ค้าปลีก

ค. การวิเคราะห์มูลค่าของสาขาเศรษฐกิจที่นำเข้า - ส่งออกระหว่างจังหวัด

จากการศึกษาถึงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองเชียงใหม่และพื้นที่ 6 จังหวัดในภาคเหนือตอนบน พ.ศ. 2519 - 2523 โดย ลู่ชาติ ผิวงาม* โดยคำนวณหา ค่า Location Quotient (LQ) ซึ่งจะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงความถนัดของพื้นที่ในการผลิตสาขาเศรษฐกิจต่าง ๆ และส่งผลไปสู่การวิเคราะห์มูลค่าสาขาการผลิตที่นำเข้า - ส่งออกระหว่างจังหวัด โดยกำหนดว่า ถ้าสาขาเศรษฐกิจโดยของจังหวัดนั้นมีค่า $LQ > 1.00$ แสดงว่า สาขาเศรษฐกิจนั้นจะถูกส่งออก และถ้าสาขาเศรษฐกิจโดยของจังหวัดนั้นมีค่า $LQ < 1.00$ แสดงว่า สาขาเศรษฐกิจนั้นจะถูกนำเข้า

ผลการวิเคราะห์ Location Quotient ของพื้นที่ 6 จังหวัดของภาคเหนือตอนบนคือ เชียงใหม่ เชียงราย ลำปาง ลำพูน แม่ฮ่องสอน และพะเยา ปรากฏผลดังตารางที่ 3.11

และเมื่อนำมาวิเคราะห์ถึงมูลค่าสาขาเศรษฐกิจที่มีการนำเข้า - ส่งออก เพื่อทราบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างจังหวัด 6 จังหวัดในภาคเหนือตอนบน ได้ผลออกมาดังตารางที่ 3.12

ศูนย์วิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

* จากการศึกษาของ ลู่ชาติ ผิวงาม วิทยานิพนธ์ผังเมืองมหานักคิดเรื่อง วิธีการศึกษาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างพื้นที่ : กรณีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างเมืองเชียงใหม่และพื้นที่ 6 จังหวัดในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

ตาราง 3.11 ค่า Location Quotient ของแต่ละสาขาเศรษฐกิจแต่ละจังหวัดในชั้นที่ศึกษา
เฉลี่ย พ.ศ. 2519 - 2523

Sector	เชียงใหม่	เชียงราย	ลำปาง	สุโขทัย	แม่ฮ่องสอน	พะเยา
01 กสิกรรม	0.9644	1.1395	0.6865	1.2814	0.8772	1.2991
02 ปศุสัตว์	0.7275	1.5160	1.0208	0.8053	0.7671	1.5219
03 ป่าไม้	0.2619	0.6784	0.2925	0.4950	10.3159	0.2329
04 การประมง	1.3014	1.5003	0.3286	0.1225	0.2927	1.1723
05 เหมืองแร่และบ่อน้ำมัน	1.0361	0.5307	1.0004	1.9494	1.8748	0.0731
06 การอุตสาหกรรม	0.9164	0.8236	1.5888	1.8308	1.1202	0.7427
07 การไฟฟ้าและการประปา	0.4504	0.1822	4.3728	0.2040	0.1117	0.2334
08 การก่อสร้าง	1.1788	0.6639	0.3894	0.3530	0.4470	0.7459
09 การค้าส่งและการขายปลีก	0.9049	1.1176	0.8526	1.1676	1.2332	1.1590
10 การขนส่งและการคมนาคม	1.0627	0.7595	1.3476	1.3632	0.2148	0.3531
11 การธนาคาร การประกันภัย และธุรกิจอสังหาริมทรัพย์	1.3890	0.8397	0.9103	0.3217	0.2370	1.0305
12 การบริการ	1.4324	0.6929	0.9867	0.5343	0.5754	0.5892
13 การบริหารราชการและการป้องกันประเทศ	1.0562	0.8054	1.2277	0.6861	1.0958	1.1415
14 ที่อยู่อาศัย	0.8114	1.2489	0.9844	0.8863	0.8131	1.8286

ที่มา : คู่มือสถิติ สิบสาม 2526 : 90

ตาราง 3.12 มูลค่าของสาขาเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่จังหวัดต่าง ๆ นำเข้าและส่งออก (ตาม
ราคาคงที่ พ.ศ. 2515) เฉลี่ย พ.ศ. 2519 - 2523 (+ ส่งออก
- นำเข้า)

Sector	เชียงใหม่	เชียงราย	ลำปาง	สุโขทัย	แม่ฮ่องสอน	พะเยา
01 กสิกรรม	-336.7	+121.0		+127.4		+88.3
02 ปศุสัตว์	-178.6	+105.7	+32.3			+40.6
03 ป่าไม้	-144.7		+33.7		+111.0	
04 การประมง	+7.7		-3.5	-3.0	-1.2	
05 เหมืองแร่และบ่อน้ำมัน	+37.8	-21.9				-15.9
06 อุตสาหกรรม	-58.8		+53.3		+5.5	
07 การไฟฟ้าและการประปา	-102.9		+102.9			
08 การก่อสร้าง	+134.3	-36.3		-55.5	-23.4	-19.1
09 การค้าส่งและการขายปลีก	-192.9	+74.1		+53.3	+31.7	+33.8
10 ขนส่งและคมนาคม	+91.6	-34.3			-26.6	-30.7
11 การธนาคาร ประกันภัย ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์	+95.4	-27.8	-19.9	-31.5	-16.2	
12 การบริการ	+519.2	-175.5	-86.9	-124.0	-56.4	-76.4
13 การบริหารราชการและการป้องกันประเทศ	+ 32.0	-17.2		-14.8		
14 ที่อยู่อาศัย	-15.7	+8.3				+7.4
รวม	-112.3	-3.9	+111.9	-48.1	+24.4	+28.0

ที่มา : คู่มือสถิติ สิบสาม 2526 : 93

และจากการวิเคราะห์มูลค่าการส่งออกและนำเข้าระหว่างจังหวัดทั้ง 6 จังหวัด
นี้อาจสรุปภาพของความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจจังหวัดต่าง ๆ ได้ กล่าวคือ โดยส่วนรวมจังหวัด
ต่าง ๆ จะเป็นผู้ส่งสินค้าภาคปฐมภูมิและทุติยภูมิมายังจังหวัดเชียงใหม่ ในขณะที่จังหวัดเชียงใหม่
จะเป็นผู้ผลิตหรือส่งออกภาคตติยภูมิ (Tertiary Sector) ให้กับจังหวัดอื่น ๆ โดยจังหวัดที่มี
การติดต่อกับภาคเศรษฐกิจกับเชียงใหม่มากที่สุดคือ จังหวัดเชียงราย คือ มีการส่งออกและนำเข้า
กับเชียงใหม่มากถึง 309.1 และ 313.0 ล้านบาท รองลงมาคือ จังหวัดลำพูนที่มีการส่งออก
228.8 ล้านบาท และนำเข้า 148.2 ล้านบาท จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยส่งออก 148.2 ล้านบาท
นำเข้า 123.8 ล้านบาท จังหวัดพะเยาส่งออก 170.1 ล้านบาท และนำเข้า 142.1 ล้านบาท
ส่วนจังหวัดลำปางมีการส่งออก 222.2 ล้านบาท และนำเข้า 110.3 ล้านบาท ซึ่งจะเห็นได้
ว่าลำปางเป็นจังหวัดเดียวในภูมิภาคนี้ที่ได้ดุลกับจังหวัดเชียงใหม่มากที่สุดคือ สูงถึง 111.9
ล้านบาท (ดูสถิติ ผังงาม 2526 : 112 - 113)

เมื่อนำเอาลักษณะทางเศรษฐกิจของแต่ละจังหวัดโดยคัดเลือกดัชนี (index)
ที่จะเห็นได้ชัดจากการศึกษาข้างต้น ได้แก่ ผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัด (GPP) รายได้ต่อหัว
ประชากร อัตราการขยายตัวของมูลค่าผลิตภัณฑ์จังหวัด (Growth Rate) และการวิเคราะห์
มูลค่าของสาขาเศรษฐกิจที่นำเข้า - ส่งออกระหว่างจังหวัด มาเปรียบเทียบกันในขั้นที่แล้ว
ปรากฏว่า ในเชิงเศรษฐกิจ จังหวัดที่มีบทบาทเด่นคือ ลำปาง ซึ่งอยู่ในอัตราใกล้เคียงกับจังหวัด
เชียงใหม่ที่รองลงมา ติดตามด้วยจังหวัดเชียงราย พะเยา แพร่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน
และจังหวัดน่าน ตามลำดับ

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 3.13 เปรียบเทียบลักษณะทางเศรษฐกิจของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบน

ลักษณะทางเศรษฐกิจ	เชียงใหม่	ลำปาง	ลำพูน	แม่ฮ่องสอน	แพร่	น่าน	เชียงราย	พะเยา	หมายเหตุ
(ล้านบาท) ผลิตภัณฑ์มวลรวม ปรับปรุง ฐานปี	6,546.8 10 1	3,712.9 5.7 2	1,372.4 2.1 5	596.5 0.9 8	1,550.2 2.4 4	1,108.3 1.7 7	3,534.3 5.4 3	1,269.0 1.9 6	
(บาท/ปี) รายได้ 2525 ปรับปรุง ฐานปี	5,365 9.9 2	5,432 10 1	3,697 6.8 4	4,269 7.8 3	3,339 6.1 6	2,790 5.1 7	3,669 6.8 4	2,639 4.9 8	
(กลุ่ม) Growth Rate ปรับปรุง	กลาง 5	สูง 10	ต่ำ 0	ต่ำ 0	กลาง 5	ต่ำ 0	กลาง 5	สูง 10	พิจารณาตามกลุ่มการเปลี่ยนแปลง ซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่ม (ดูแผนที่ 3.12)
Input - output (ล้านบาท) Analysis ปรับปรุง ฐานปี	-112.3 -10.0 6	+111.9 10 1	-48.1 -4.2 5	+24.2 2.2 3	ไม่มีข้อมูล		-3.9 -0.4 4	+28.0 2.5 2	+ สิ่งออก, - นำเข้า
พิจารณารวม ปรับปรุง ฐานปี	24.9 2	25.7 1	8.9 6	8.7 7	13.5 5	6.8 8	17.2 3	16.8 4	ไม่รวมฐานของ Input - Output Analysis ด้วยมีข้อมูลไม่ครบ

ที่มา : ตาราง 3.7, 3.8, 3.12 และแผนที่ 3.8

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ลักษณะทางประชากร

ก. จำนวนประชากรและกลุ่มชาติพันธุ์

ในปี 2525 ภาคเหนือตอนบนมีประชากรทั้งสิ้น 4,647,006 คน คิดเป็นความหนาแน่นเฉลี่ย 54 คน ต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร จังหวัดที่มีประชากรมากที่สุดคือ จังหวัดเชียงใหม่ รองลงมาคือ จังหวัดเชียงราย และจังหวัดลำปาง และจังหวัดที่มีประชากรน้อยที่สุดของภูมิภาคนี้คือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีประชากรคิดเป็นเพียงร้อยละ 3.0 ของประชากรทั้งภูมิภาค

ประชากรของภาคเหนือตอนบนส่วนใหญ่เป็นชาวไทยภาคเหนือหรือที่เรียกว่า "ชาวไทยลานนา" นอกจากนี้ยังมีชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เช่น กระเหรี่ยง แม้ว อีเก้อ เย้า ฯลฯ ซึ่งอาศัยกระจัดกระจายกันอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ

การนับถือศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ และมีนับถือศาสนาอื่น ๆ บ้างเล็กน้อย ได้แก่ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาฮินดู และอื่น ๆ

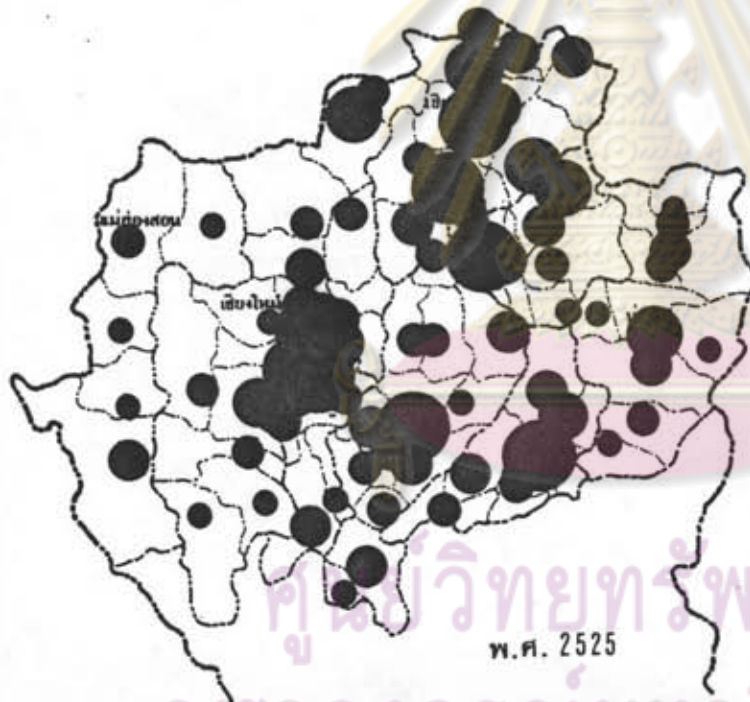
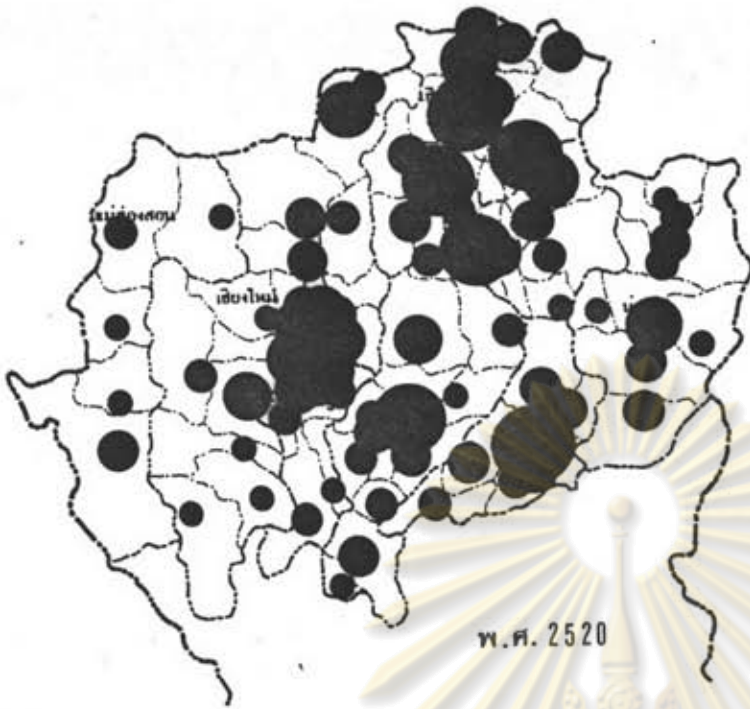
ข. การกระจายตัวของประชากร

การกระจายตัวของประชากรนี้อาจจะมองได้หลาย ๆ ลักษณะ แต่ในที่นี้จะทำการพิจารณาจากลักษณะใหญ่ ๆ คือ ขนาดประชากร และความหนาแน่นของประชากรบนพื้นที่ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดดังนี้

1. ขนาดประชากร

การศึกษาถึงขนาดของประชากรในภูมิภาคนี้ จะพิจารณาจากจำนวนประชากรของแต่ละอำเภอในจังหวัดต่าง ๆ ของภูมิภาค โดยแบ่งกลุ่มขนาดประชากรระดับอำเภอออกเป็น 6 กลุ่มดังนี้คือ (ดูแผนที่ 3.9)

กลุ่มที่ 1	มีประชากรบนพื้นที่น้อยกว่า	25,000 คน
กลุ่มที่ 2	มีประชากรบนพื้นที่	25,000 - 45,000 คน
กลุ่มที่ 3	มีประชากรบนพื้นที่	45,000 - 65,000 คน
กลุ่มที่ 4	มีประชากรบนพื้นที่	65,000 - 85,000 คน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองลำปาง		
<p>แสดง: ขนาดประชากร รายอำเภอ ภาคเหนือตอนบน พ.ศ. 2520, 2525</p>	<p>----- เขตประเทศ ----- เขตจังหวัด ----- เขตอำเภอ ----- เขตตำบล</p>	<p>มาตราส่วน: 1 : 4,600,000</p>
แผนที่: 3.9	ที่มา: ตาราง 3 (ภาคผนวก ก.)	

กลุ่มที่ 5 มีประชากรบนพื้นที่ 85,000 - 110,000 คน

กลุ่มที่ 6 มีประชากรบนพื้นที่ มากกว่า 110,000 คน

จากการศึกษาพบว่าประชากรในพื้นที่แต่ละอำเภอของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบนนี้มีความแตกต่างกันอยู่ค่อนข้างมากกล่าวคือ ในปี 2525 ภูมิภาคดังกล่าวมีขนาดของประชากรในแต่ละอำเภอตั้งแต่ 8,561 คน ถึง 198,009 คน ทั้งนี้ด้วยความแตกต่างของพื้นที่ที่บางก็ไม่อำนวยต่อการตั้งถิ่นฐานเป็นสำคัญ จะเห็นได้ว่ากลุ่มของประชากรที่มีขนาดใหญ่จะเกาะตัวกันอยู่บนพื้นที่ราบโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่เมืองของจังหวัดต่าง ๆ

จังหวัดที่มีกลุ่มประชากรขนาดใหญ่มากที่สุดคือ จังหวัดเชียงใหม่ด้วยจังหวัดนี้มีพื้นที่ทำการเกษตรอยู่มาก และถือว่าเป็นอู่ข้าวอู่น้ำของภูมิภาคนี้

2. ความหนาแน่นของประชากรบนพื้นที่

ด้วยความแตกต่างของพื้นที่อันมาจากหลาย ๆ สาเหตุเป็นสำคัญ ทำให้การกระจายตัวของประชากรบนพื้นที่เป็นไปอย่างไม่สม่ำเสมอ และเกิดความหนาแน่นของประชากรบนพื้นที่ปกครองแตกต่างกันออกไป

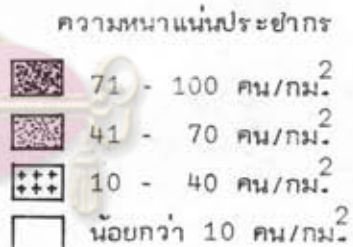
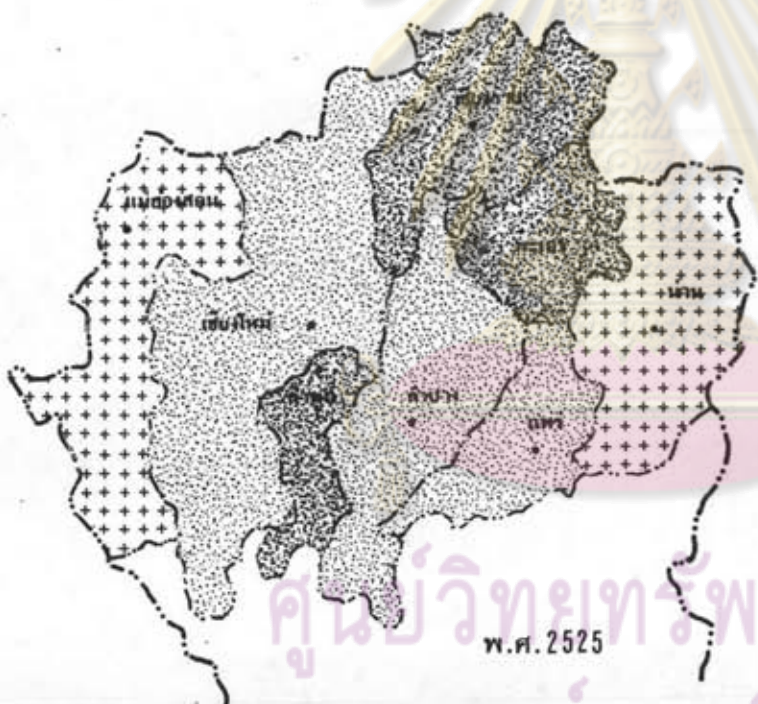
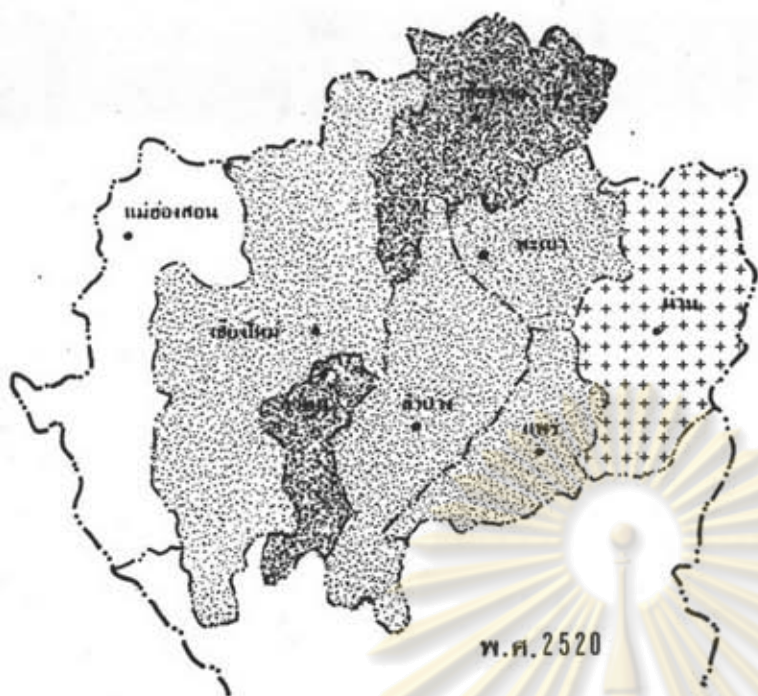
กลุ่มความหนาแน่นของประชากร จากการศึกษาคำนวณประชากรในจังหวัดต่าง ๆ ของพื้นที่ภูมิภาค ปี 2520 และปี 2525 อาจแบ่งกลุ่มความหนาแน่นของพื้นที่ดังกล่าวได้ดังนี้

กลุ่มที่ 1 มีความหนาแน่นของประชากรบนพื้นที่น้อยกว่า 10 คน ต่อตารางกิโลเมตร

กลุ่มที่ 2 มีความหนาแน่นของประชากรบนพื้นที่ระหว่าง 10 - 40 คน ต่อตารางกิโลเมตร

กลุ่มที่ 3 มีความหนาแน่นของประชากรบนพื้นที่ระหว่าง 41 - 70 คน ต่อตารางกิโลเมตร

กลุ่มที่ 4 มีความหนาแน่นของประชากรบนพื้นที่ระหว่าง 71 - 100 คน ต่อตารางกิโลเมตร

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองสำบาง	
	แสดง: ความหนาแน่นของประชากร ภาคเหนือตอนบน พ.ศ. 2520, 2525	----- เขตประเทศ - - - - - เขตจังหวัด - - - - - เขตอำเภอ - - - - - เขตตำบล
แผนที่: 3.10	ที่มา: ตาราง 3.14	มาตราส่วน: 1 : 4,600,000

ในภูมิภาคนี้ ความหนาแน่นเฉลี่ยของประชากรต่อภูมิภาคทั้ง 2 ปี ประมาณ 50 คน ต่อพื้นที่ 1 ตารางกิโลเมตร จังหวัดที่มีความหนาแน่นสูงสุดทั้ง 2 ปีคือ จังหวัดลำพูน และเชียงราย และเพิ่มจังหวัดพะเยาในปี 2525 ในขณะที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความหนาแน่นของประชากรต่ำสุด คือเพียง 10 คน ต่อตารางกิโลเมตร ในปี 2520 และเพิ่มขึ้นเป็น 11 คน ต่อตารางกิโลเมตรเท่ากันในอีก 5 ปีต่อมา ส่วนจังหวัดลำปาง เชียงใหม่ และแพร่ อยู่ในกลุ่มของพื้นที่ที่มีประชากรหนาแน่นระหว่าง 41 - 70 คน ต่อตารางกิโลเมตร โดยไม่เปลี่ยนแปลงในระยะ 2 ช่วงปี

การศึกษาในภาพกว้าง ๆ การกระจายตัวประชากรส่วนมากจะพึงพิงกับ ลักษณะกายภาพที่เชื่ออาบวยต่อการทำอาชีพเกษตรกรรมอันเป็นอาชีพหลักของคนส่วนใหญ่ อีก ลักษณะหนึ่งก็คือ ขนาดของพื้นที่ ซึ่งทำให้จังหวัดที่มีความหนาแน่นสูงสุดของภูมิภาค คือ จังหวัด เชียงราย และลำพูน กล่าวคือ จังหวัดเชียงรายซึ่งมีขนาดพื้นที่ไม่มากนักรวมทั้งเป็นพื้นที่ราบ ลุ่มน้ำเหมาะแก่การทำเกษตร ในขณะที่จังหวัดลำพูนมีขนาดของพื้นที่เล็กที่สุดในภูมิภาค และมีข้อได้เปรียบคืออยู่ระหว่างเมืองใหญ่ ๆ เมือง คือ จังหวัดเชียงใหม่ และลำปาง

ตาราง 3.14 ความหนาแน่นของประชากรและการเปลี่ยนแปลงของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบน ปี 2520 - 2525

เขตการปกครอง	พื้นที่ (ตร.กม.)	จำนวนประชากร		ความหนาแน่นของประชากร	
		2520	2525	2520	2525
จังหวัดเชียงใหม่	20,107	1,118,271	1,204,441	55.62	59.90
จังหวัดลำปาง	12,534	648,639	670,247	51.75	53.47
จังหวัดลำพูน	4,506	341,194	368,964	75.72	81.88
จังหวัดแม่ฮ่องสอน	12,681	123,399	137,670	9.73	10.86
จังหวัดแพร่	6,539	425,235	455,904	65.03	69.72
จังหวัดน่าน	11,472	365,442	391,592	31.86	34.13
จังหวัดเชียงราย	11,678	889,143	946,188	76.14	81.02
จังหวัดพะเยา	6,335	439,663	472,000	69.40	74.51
รวม	85,852	4,350,986	4,647,006	50.68	54.13

ที่มา : สำนักทะเบียนประชากรและการทะเบียน, กองทะเบียน กรมการปกครอง

ค. การเปลี่ยนแปลงประชากร

ในการศึกษาถึงการเปลี่ยนแปลงของประชากรจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบน เป็นการศึกษาถึงอัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรจากปี 2520 - 2525 ใน 2 ลักษณะคือ ร้อยละของการเปลี่ยนแปลงเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรเดิม (Relative Population Change) และร้อยละของการเปลี่ยนแปลงเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรรวมของภาคและจังหวัด (Absolute Population Change)

พบว่า ระหว่างช่วงเวลา 5 ปี คือตั้งแต่ พ.ศ. 2520 - 2525 ประชากรของภาคเหนือตอนบนมีการเปลี่ยนแปลงในทางบวก คือ มีการเพิ่มขึ้นของประชากรในทุกจังหวัด ซึ่งถ้ามองถึงการเปลี่ยนแปลงของแต่ละจังหวัดเปรียบเทียบกับกันแล้ว (Absolute Population Change) จังหวัดเชียงใหม่เป็นจังหวัดที่มีการเพิ่มของประชากรมากที่สุด ในภูมิภาคนี้ รองลงมาได้แก่ จังหวัดเชียงรายคือ มีร้อยละของการเปลี่ยนแปลงมากกว่าร้อยละ 12 กลุ่มที่มีการเปลี่ยนแปลงประชากร ในระดับปานกลางคือร้อยละ 5 - 12 คือ จังหวัดลำปาง น่าน ลำพูน แพร่ และพะเยา จังหวัดที่มีร้อยละการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุดของภาคคือ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีร้อยละการเปลี่ยนแปลงต่ำกว่าร้อยละ 5

ส่วนการเปลี่ยนแปลงเมื่อเทียบกับช่วงเวลาที่ผ่านมา (Relative Population Change) จังหวัดที่มีร้อยละการเปลี่ยนแปลงภายในจังหวัดมากที่สุดของภาคคือ จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีการเปลี่ยนแปลงของประชากรถึงร้อยละ 9 และจังหวัดที่มีการเปลี่ยนแปลงในระดับปานกลาง (ร้อยละ 5 - 9) คือจังหวัดเชียงราย น่าน พะเยา เชียงใหม่ แพร่ และลำพูน จังหวัดที่มีร้อยละการเปลี่ยนแปลงของประชากรน้อยที่สุดของภาคคือ มีอัตราการเปลี่ยนแปลงน้อยกว่าร้อยละ 5 คือ จังหวัดลำปาง

ลักษณะเด่นของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวคือ จังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบนนี้โดยทั่วไปจะมีอัตราการเปลี่ยนแปลงของประชากรในทางบวกแต่ไม่มากนัก (ประมาณร้อยละ 5 - 12) จะมีก็แต่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่มีการเพิ่มประชากรในระยะ 5 ปีมากที่สุด แต่เมื่อเรามอง เปรียบเทียบกับจังหวัดอื่น ๆ แล้ว แม่ฮ่องสอนกลับมีอัตราการเพิ่มของประชากรน้อยที่สุดในพื้นที่ภาค ทั้งนี้เพราะจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดเล็ก ๆ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของภาคด้วย ลักษณะพื้นที่ที่ไม่อำนวยต่อการตั้งถิ่นฐานเนื่องจากเป็นภูเขามากกว่าครึ่งของพื้นที่

ตาราง 3.15 การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากรของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบน ปี 2520 - 2525

เขตการปกครอง	จำนวนประชากร *		การเปลี่ยนแปลงจำนวนประชากร 2520 - 2525		
	ปี 2520	ปี 2525	อัตราการเปลี่ยนแปลง (เพิ่ม - ลด)	% ของปี 2520 Relative	% ของภาค Absolute
ภาคเหนือตอนบน	4,350,986	4,647,006	296,020	6.80	100.00
เชียงใหม่	1,118,271	1,204,441	86,170	7.71	29.11
ลำปาง	648,639	670,247	21,608	3.33	7.30
ลำซวน	341,194	368,964	27,770	8.14	9.38
แม่ฮ่องสอน	123,399	137,670	14,271	11.56	4.82
แพร่	425,235	455,904	30,669	7.21	10.36
น่าน	365,442	391,592	26,150	7.16	8.83
เชียงราย	889,143	946,188	57,045	6.42	19.27
พะเยา	439,663	472,000	32,337	7.35	10.93

ที่มา : * กองทะเบียน กรมการปกครอง

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

และที่น่าสังเกตของจังหวัดลำปางก็คือ อัตราการเปลี่ยนแปลงของจังหวัด
ค่อนข้างจะต่ำ คือ มีการเพิ่มของประชากรในระหว่าง 5 ปี เพียงร้อยละ 3 คือ เป็น
การเปลี่ยนแปลงที่น้อยที่สุดของภูมิภาค

ง. ประชากรในเขตเมือง

เขตเมือง (Urban Area) ในการทำการศึกษานี้จะถือตามความหมายที่สำนักงานสถิติแห่งชาติได้ยึดถือในการทำสำมะโนประชากรและการเคหะ พ.ศ. 2523 โดยถือเอาเขตเทศบาลและสุขาภิบาลที่มีจำนวนประชากรตั้งแต่ 5,000 คนขึ้นไป และมีความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ย 1,000 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร เป็นเขตเมือง

ปี พ.ศ. 2525 จังหวัดในภาคเหนือตอนบน มีประชากรรวมทั้งสิ้น 4,647,006 คน มีประชากรในเขตเมือง (ตามคำจำกัดความดังกล่าว) 742,766 คน หรือประมาณร้อยละ 15.98 ของประชากรรวม จังหวัดที่มีประชากรเมืองสูงสุดคือ จังหวัดเชียงใหม่ คือ 260,238 คน รองลงมาคือ จังหวัดเชียงราย 158,735 คน จังหวัดพะเยา 868,000 คน จังหวัดแพร่ 66,745 คน จังหวัดลำปาง 62,150 คน จังหวัดน่าน 49,752 คน จังหวัดลำพูน 46,101 คน และจังหวัดแม่ฮ่องสอน 12,245 ตามลำดับ (ดูรายละเอียดจำนวนประชากรและความหนาแน่นในเขตเทศบาล - สุขาภิบาล ตารางที่ 4 ภาคผนวก ก.)

จากการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะประชากร โดยนำเอาจำนวนประชากร ร้อยละ การเปลี่ยนแปลงของประชากร (เมื่อเทียบกับในระดับภาค) และจำนวนประชากรเมืองมาเป็นตัวชี้ในการทราบความสามารถของประชากรในการรองรับการพัฒนา ในพื้นที่พบว่า เมื่อพิจารณาในด้านประชากรนี้จังหวัดเชียงใหม่ยังคงมีบทบาทสูงสุด รองลงมาคือ จังหวัดเชียงราย จังหวัดลำปาง พะเยา แพร่ น่าน ลำพูน และจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตามลำดับ

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตาราง 3.16 เปรียบเทียบลักษณะทางประชากรของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบน

ลักษณะทางประชากร	เชียงใหม่	ลำปาง	ลำพูน	แม่ฮ่องสอน	แพร่	น่าน	เชียงราย	พะเยา	รวมภาค
(คน)	1,204,441	670,247	368,964	137,670	455,904	391,592	946,188	472,000	
จำนวนประชากร	10	5.6	3.1	1.1	3.8	3.2	7.9	3.9	
อันดับ	1	3	7	8	5	6	2	4	
Absolute (กลุ่ม) Change	สูง	กลาง	กลาง	ต่ำ	กลาง	กลาง	สูง	กลาง	พิจารณาจากการจัดกลุ่มการเปลี่ยนแปลงประชากร (ดูแผนที่ 3.11)
	10	5	5	0	5	5	10	5	
(คน)	260,238	62,150	46,101	12,245	66,745	49,752	158,735	86,800	พิจารณาเฉพาะเขตเมือง
จำนวนประชากร	10	2.4	1.8	0.5	2.6	1.9	6.1	3.3	สถานการณ์ศึกษา
เมือง	1	5	7	8	4	6	2	3	
พิจารณารวม	30	13	9.9	1.6	11.4	10.2	24.0	12.2	
อันดับ	1	3	7	8	5	6	2	4	

ที่มา : ตาราง 3.14 และแผนที่ 3.11

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การบริการสำราญอุปโภค - สำราญอุปการ

ก. ระบบการคมนาคม

การคมนาคมของภาคเหนือตอนบนมี 4 ลักษณะคือ ทางรถยนต์ ทางรถไฟ ทางน้ำ และทางอากาศ

1. ทางรถยนต์ เป็นระบบการคมนาคมที่สำคัญของภาคเหนือตอนบน เพราะสามารถใช้ติดต่อได้ทั่วทั้งภาค (แผนที่ 3.12) เส้นทางหลวงที่สำคัญคือ

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 เส้นทางนี้เป็นเส้นทางในระบบเส้นทางสายเอเชียด้วย เป็นเส้นทางหลวงที่เชื่อมหลายจังหวัดในภาคเหนือกับภาคกลาง จังหวัดในภาคเหนือตอนบนที่ทางสายนี้ตัดผ่าน ได้แก่ จังหวัดลำปาง จังหวัดพะเยา และจังหวัดเชียงราย

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 11 เส้นทางนี้แยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ที่จังหวัดลำปาง เป็นเส้นทางที่เชื่อมจังหวัดลำปางกับจังหวัดเชียงใหม่

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 101 แยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 12 ที่จังหวัดสุโขทัย ผ่านจังหวัดอุตรดิตถ์ จังหวัดแพร่ และจังหวัดน่าน

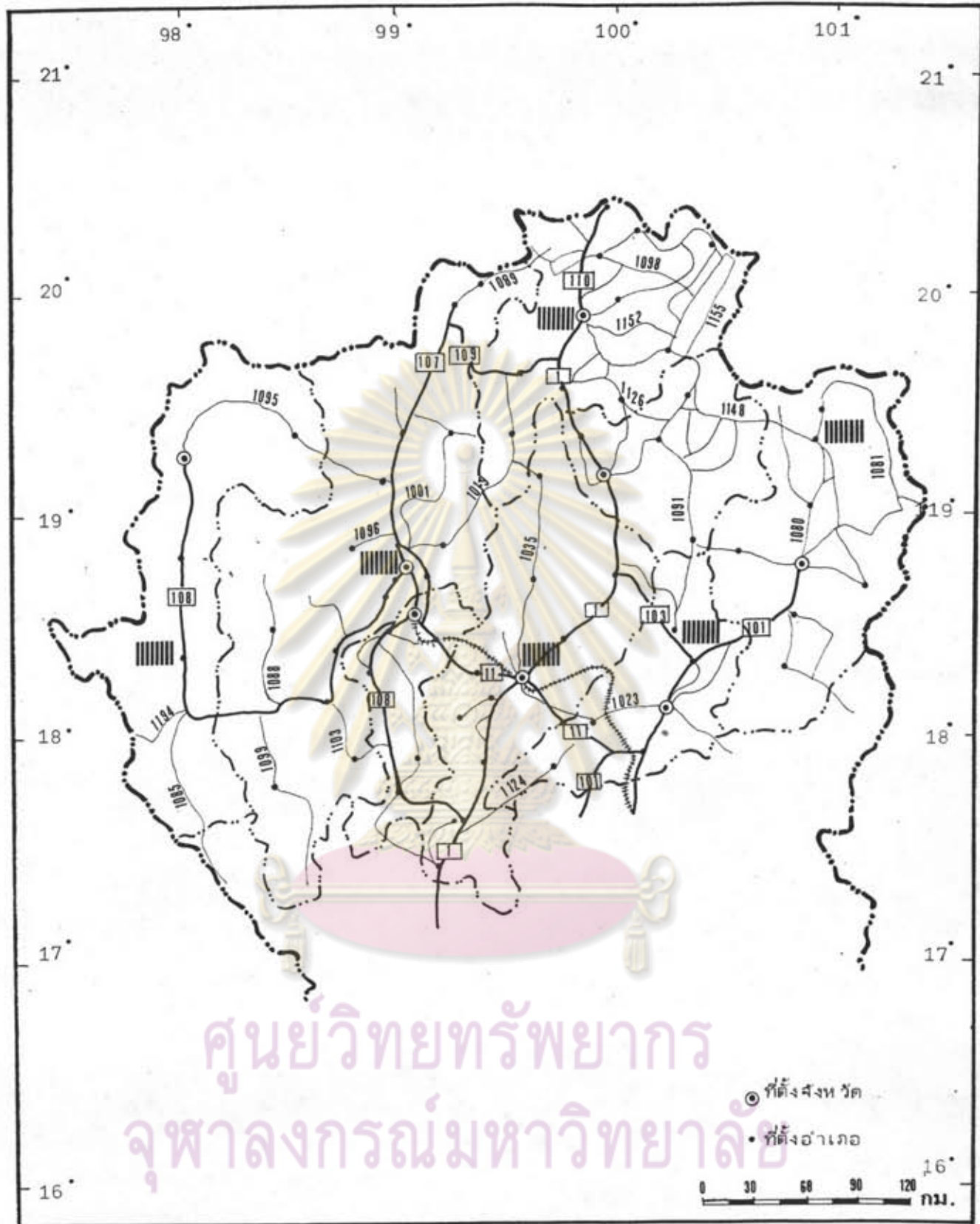
ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 103 เชื่อมจังหวัดลำปางและจังหวัดแพร่

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 106 แยกจากทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1 ในจังหวัดลำปาง ผ่านจังหวัดลำพูน และจังหวัดเชียงใหม่

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 107 เชื่อมจังหวัดเชียงใหม่กับจังหวัดเชียงราย

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 108 เชื่อมจังหวัดเชียงใหม่กับจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 110 เป็นทางหลวงแผ่นดินในจังหวัดเชียงราย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองสำปง	
	แสดง: ระบบการคมนาคม [] ทางหลวงจังหวัด — ทางหลวงแผ่นดิน [] ทางรถไฟ [] สันนามป็นขนาดไทย	[] เขตประเทศ [] เขตจังหวัด [] เขตอำเภอ [] เขตตำบล
แผนที่: 3.12	ที่มา: กรมทางหลวง, สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	มาตรฐาน: 1 : 3,000,000

นอกจากทางหลวงแผ่นดินดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในภาคเหนือตอนบนยังมีทางหลวงจังหวัดและทางหลวงท้องถิ่น เป็นเส้นทางคมนาคมภายในตัวจังหวัดต่าง ๆ อีกหลายสาย ซึ่งเชื่อมโยงพื้นที่ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

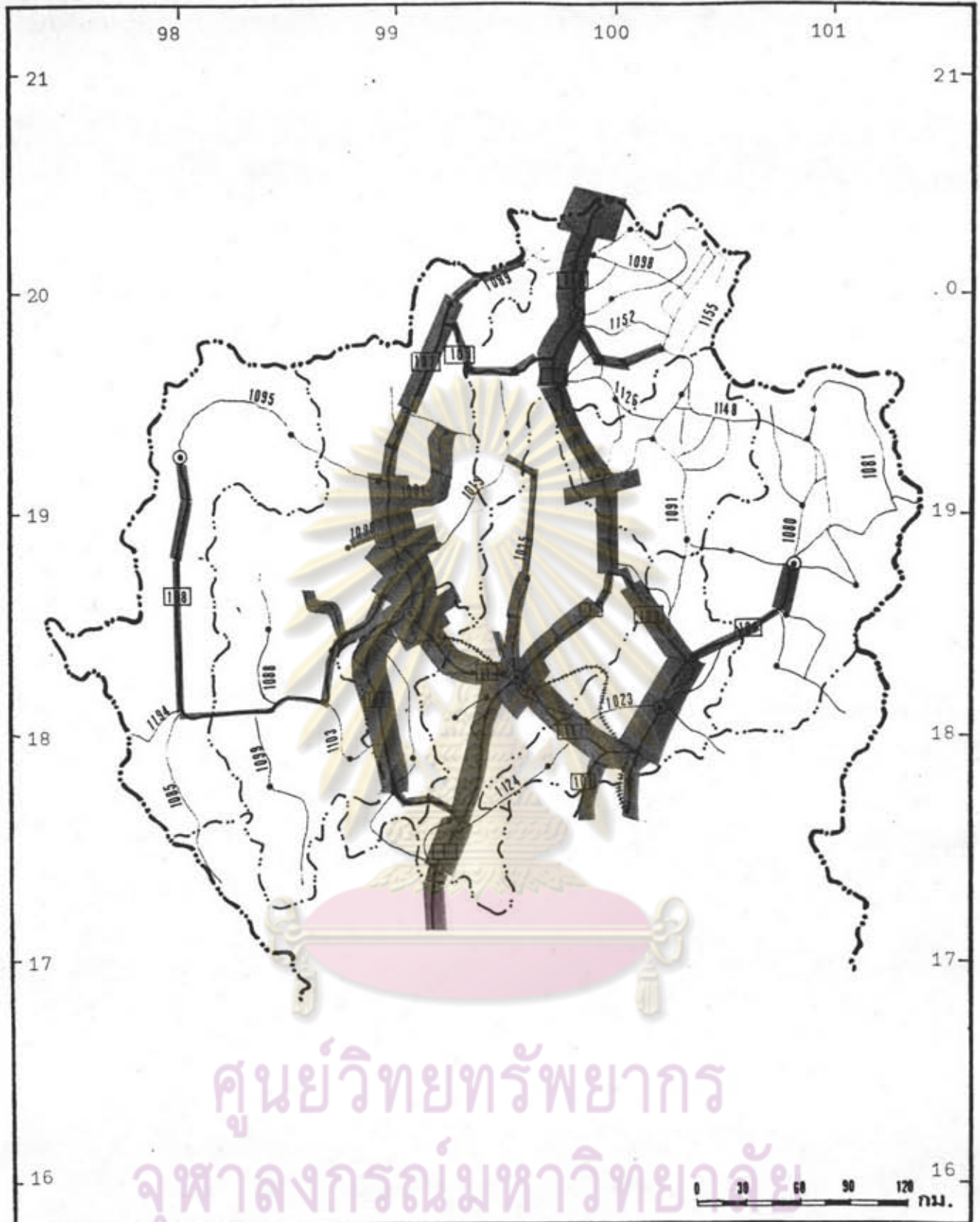
ระบบโครงสร้างถนนภายในภาคเหนือตอนบน ส่วนใหญ่จะตัดเชื่อมในแนวเหนือ - ใต้ การตัดเชื่อมในแนวตะวันออก - ตะวันตกยังมีอยู่น้อย ระบบถนนมีปัญหาด้านภูมิประเทศ ไม่สามารถตัดถนนเข้าไปได้ในบางพื้นที่หรือต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง ทำให้หลายพื้นที่ยังโดดเดี่ยวอยู่มาก

และจากการพิจารณาปริมาณการจราจรในแต่ละจังหวัดพบว่า มีปริมาณการจราจรค่อนข้างสูง โดยเฉพาะในบริเวณเขตเมืองจังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง พะเยา และจังหวัดเชียงราย

ปริมาณการจราจรนี้จะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงการติดต่อหรือความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน ซึ่งจะเห็นว่าชุมชนในภาคเหนือตอนบนมีความสัมพันธ์กันอยู่ และค่อนข้างสูงในจังหวัดดังกล่าวข้างต้น กิจทางของการจราจรส่วนใหญ่จะไปสิ้นสุดที่จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอแม่สอด จังหวัดเชียงราย (ดูแผนที่ 3.13)

ด้วยความได้เปรียบในด้านที่ตั้งซึ่งอยู่บริเวณกึ่งกลางของพื้นที่ภาคทำให้จังหวัดลำปางมีลักษณะเป็นเมืองผ่านที่สำคัญนอกเหนือไปจากบทบาทอื่น ๆ โดยมีเส้นทางไปสู่จังหวัดข้างเคียงและต่อไปยังชุมชนสำคัญ ๆ ของภาคได้อีกด้วย ทำให้ปริมาณการจราจรจากเส้นทางต่าง ๆ รอบพื้นที่เมืองสูงในอัตราเฉลี่ยประมาณ 2,500 คัน/วัน ยกเว้นถนนพหลโยธินเข้าสู่เมืองมีปริมาณการจราจรสูงถึง 5,000 คัน/วัน

2. ทางรถไฟ ทางรถไฟสายหลักในภาคเหนือมีสายเดียวคือทางรถไฟสายกรุงเทพฯ - เชียงใหม่ ความยาวทั้งสิ้นประมาณ 590 กิโลเมตร ผ่านจังหวัดนครสวรรค์ จังหวัดพิจิตร จังหวัดพิษณุโลก จังหวัดอุตรดิตถ์ จังหวัดแพร่ จังหวัดลำปาง จังหวัดลำพูน และจังหวัดเชียงใหม่ ปัจจุบันการรถไฟกำลังดำเนินการขยายเส้นทางจากอำเภอเด่นชัย จังหวัดแพร่ไปยังจังหวัดเชียงราย

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

	การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองลำปาง	
	แสดง: ปริมาณการจราจร 2525 	
แผนที่: 3.13 ที่มา: กรมทางหลวง	มาตราส่วน: 1 : 3,000,000	

ทางรถไฟในภาคเหนือตอนบนมีการพัฒนาน้อยมาก ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขาชันและมีเส้นทางน้ำกระจายอยู่ทั่วไป ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการขยายเส้นทางรถไฟ ประกอบกับในระยะหลัง ๆ มีการปรับปรุงทางหลวงแผ่นดินมากขึ้น ความรวดเร็วในการเดินทางด้วยรถยนต์มีผลให้ผู้ใช้รถไฟลดจำนวนลงมาก ทั้งนี้รวมถึงการขนส่งสินค้าด้วย แม้ว่าการขนส่งสินค้าในระยะทางไกล ๆ ด้วยรถไฟจะเสียค่าระวางสินค้าถูกกว่ารถยนต์ก็ตาม

3. ทางน้ำ การขนส่งทางน้ำที่ใช้เรือขนาดใหญ่ได้ตลอดปีในภาคเหนือตอนบนคือ ช่องหนึ่งของแม่น้ำโขงที่กินเขตแดนระหว่างไทยกับลาว มีความยาวประมาณ 90 กิโลเมตร เป็นเส้นทางติดต่อของประชาชนในท้องถิ่นตอนเหนือของจังหวัดเชียงราย โดยเฉพาะระหว่างอำเภอเชียงแสนกับอำเภอเชียงของ และเป็นเส้นทางติดต่ออย่างไม่เป็นทางการระหว่างประชาชนไทยกับลาว แต่การขนส่งมีปริมาณไม่มากนัก เพราะเป็นเส้นทางที่ใช้เฉพาะท้องถิ่นเท่านั้น

นอกจากนี้ยังมีแม่น้ำสายอื่น ๆ อีก แต่การขนส่งต้องใช้เรือขนาดเล็กและใช้เดินเรือได้เฉพาะฤดูฝน คือ แม่น้ำยม ระหว่างอำเภอเด่นชัยจังหวัดแพร่กับจังหวัดสุโขทัย แม่น้ำกกระหว่างอำเภอฝางจังหวัดเชียงใหม่กับจังหวัดเชียงราย แม่น้ำปิงช่วงเหนือเขื่อนภูมิพล ระหว่างอำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่กับจังหวัดตาก จากการศึกษาจะเห็นว่าแม้ภูมิภาคนี้จะมีทางน้ำหลายสายกระจายอยู่ทั่วไปก็ตามแต่การคมนาคมทางน้ำไม่ใช่ระบบคมนาคมที่สำคัญของภาคเหนือตอนบน ทั้งนี้เนื่องมาจากข้อจำกัดของลักษณะทางน้ำที่มีเกาะแก่งและสันทรายมาก ในฤดูแล้งน้ำตื้นเขิน ในฤดูฝนกระแสน้ำก็เชี่ยวกรากเกินไป ประกอบกับปัจจุบันมีการพัฒนาทางหลวงมากขึ้น

4. ทางอากาศ

การคมนาคมทางอากาศในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนเป็นไปอย่างสะดวกด้วยแทบทุกจังหวัดในภูมิภาคเป็นที่ตั้งของสนามบินขนาดใหญ่ และเปิดบริการทั่วไป ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ ลำปาง เชียงราย แม่ฮ่องสอน แพร่ และจังหวัดน่าน นอกจากนี้จะมีสนามบินขนาดใหญ่ดังกล่าว ทุกจังหวัด (ยกเว้นจังหวัดลำพูน) ยังเป็นที่ตั้งของสนามบินขนาดเล็ก (ส่วนใหญ่ใช้เพื่อทางทหาร) อีกด้วย (ดูแผนที่ 3.12)

ข. การบริการด้านการศึกษา

จากการศึกษาถึงสัดส่วนโดยเฉลี่ยของครูต่อนักเรียนทุกระดับ พบว่า โดยเฉลี่ยของครูต่อนักเรียนเท่ากับ 1 ต่อ 18 ซึ่งเป็นสัดส่วนที่น่าพอใจด้วยสูงกว่ามาตรฐานของครูสภา คือ ครู 1 คนต่อนักเรียน 25 คน แต่เมื่อพิจารณาเป็นรายอำเภอพบว่า ทุกจังหวัดการบริการการศึกษาส่วนใหญ่มุ่งสู่อำเภอเมืองมากกว่าอำเภออื่น ๆ โดยอำเภออื่น ๆ เหล่านี้ส่วนใหญ่การให้บริการมีเพียงระดับประถมเท่านั้น โดยมีศูนย์กลางการศึกษาอยู่ที่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นที่ตั้งของมหาวิทยาลัยระดับภาค 2 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (วิทยาเขตเชียงใหม่) (ดูรายละเอียดจำนวนโรงเรียน ครู นักเรียน ห้องเรียน รายจังหวัด ตาราง 5 ภาคผนวก ก.)

สัดส่วนของครูต่อนักเรียนรายจังหวัดเป็นดังนี้

จังหวัดเชียงใหม่	สัดส่วนครู : นักเรียน	1 : 17
จังหวัดลำปาง	" " " "	1 : 18
จังหวัดลำพูน	" " " "	1 : 15
จังหวัดแม่ฮ่องสอน	" " " "	1 : 13
จังหวัดแพร่	" " " "	1 : 18
จังหวัดน่าน	" " " "	1 : 16
จังหวัดเชียงราย	" " " "	1 : 21
จังหวัดพะเยา	" " " "	1 : 19

ค. การบริการด้านสาธารณสุข

การบริการสาธารณสุขของภาคเหนือตอนบน โดยทั่วไปการให้บริการในอำเภอเมืองของแต่ละจังหวัดอยู่ในระดับดีถึงปานกลาง ในขณะที่การให้บริการในอำเภออื่น ๆ ยังไม่ได้สัดส่วนกับความต้องการของประชาชน และคุณภาพของอนามัยยังต่ำ (ภาคผนวก ข ยี่สิบ

สัดส่วนของประชากรต่อจำนวนแพทย์ พยาบาล และเตียง รายจังหวัดมี
ดังนี้ (ดูรายละเอียดจำนวนสถานบริการสาธารณสุขและบุคลากรทางการแพทย์ ตาราง 6
ภาคผนวก ก.)

	<u>สัดส่วนแพทย์:ประชากร</u>	<u>สัดส่วนพยาบาล:ประชากร</u>	<u>สัดส่วนเตียง:ประชากร</u>
จังหวัดเชียงใหม่	1:60,222	1:12,417	1:3,491
จังหวัดลำปาง	1:12,889	1:4,720	1:770
จังหวัดลำพูน	1:33,542	1:7,530	1:1,640
จังหวัดแม่ฮ่องสอน	1:13,767	1:3,278	1:765
จังหวัดแพร่	1:17,535	1:4,470	1:1,043
จังหวัดน่าน	1:16,316	1:5,594	1:1,004
จังหวัดเชียงราย	1:22,004	1:7,168	1:1,690
จังหวัดพะเยา	1:15,226	1:3,420	1:869

เมื่อนำเอาลักษณะการให้บริการ (พิจารณาเฉพาะการบริการทางด้านสังคม
ได้แก่ การบริการด้านการศึกษา และสาธารณสุข) มาเป็นดัชนีร่วมในการเปรียบเทียบ
การให้บริการสังคมของจังหวัดต่าง ๆ อาจสรุปได้ดังตาราง 3.17

จากการเปรียบเทียบการให้บริการด้านสังคม เห็นได้ว่ายังคงมีการคลาด
เคลื่อนอยู่มาก เพราะจังหวัดที่อยู่ในอันดับ 1 และ 2 คือ จังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัด
น่าน ด้วยทั้งสองจังหวัดนี้ มีจำนวนประชากรน้อยทำให้สัดส่วนของการบริการอยู่ในระดับสูง
ทั้งที่มีจำนวนโรงพยาบาล สถานีนามยไม้มากนัก จังหวัดเชียงใหม่ และลำปางจึงน่าจะมี
บทบาททางด้านนี้มากกว่า โดยจังหวัดเชียงใหม่จะเป็นศูนย์กลางการให้บริการด้านคมนาคม
และการศึกษา ในขณะที่จังหวัดลำปางจะเป็นศูนย์กลางการบริการด้านคมนาคม และการ
สาธารณสุขด้วยมีสัดส่วนการบริการอยู่ในระดับสูงกว่าจังหวัดอื่น รวมทั้งยังเป็นที่ตั้งของ
โรงพยาบาลศูนย์ภาคเหนืออีกด้วย

ตาราง 3.17 เปรียบเทียบลักษณะการให้บริการของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบน

การให้บริการสังคม	เชียงใหม่	ลำปาง	ลำพูน	แม่ฮ่องสอน	แพร่	น่าน	เชียงราย	พะเยา	หนองคาย
สัดส่วน สัดส่วนครู : นักเรียน อันดับ	1 : 17 8.1 4	1 : 18 8.6 5	1 : 15 7.1 2	1 : 13 6.2 1	1 : 18 8.6 5	1 : 16 7.6 3	1 : 21 10 8	1 : 19 9.5 7	มาตรฐานครูสภา 1 : 25
สัดส่วน สัดส่วนแพทย์ : ประชากร อันดับ	1 : 60,222 10 8	1 : 12,889 2.1 1	1 : 33,542 5.6 7	1 : 13,767 2.3 2	1 : 17,535 2.9 5	1 : 16,316 2.7 4	1 : 22,004 3.6 6	1 : 15,226 2.5 3	มาตรฐานไทย 1 : 5,000
พิจารณารวม	18.1 8	10.7 3	12.7 6	8.5 1	11.5 4	10.3 2	13.6 7	11.6 5	ฐานที่น้อยที่สุด จะอยู่บนอันดับสูงสุด

ที่มา : สรุปลจากผลการศึกษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

การตั้งถิ่นฐานและระบบชุมชน*

ภาคเหนือมีเทศบาลทั้งหมด 24 แห่ง อู่ยาริบาล 161 แห่ง และองค์การบริหารส่วนจังหวัดอีก 17 แห่ง เฉพาะเทศบาลประกอบด้วยเทศบาลนคร 1 แห่ง เทศบาลเมือง 19 แห่ง และเลือนอตำบลอีก 4 แห่ง ในปี 2524 เขตเทศบาลในภาคเหนือมีพื้นที่ทั้งสิ้น ประมาณ 206.0 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่นอกเขตเทศบาลประมาณ 174,754.7 ตารางกิโลเมตร (คูทธี ดนตรี 2524 31 - 32) เทศบาลที่มีขนาดใหญ่ที่สุดได้แก่ เทศบาลตำบลแม่ล่อต อ่าเภอแม่ล่อต จังหวัดตาก มีพื้นที่ประมาณ 27.2 ตารางกิโลเมตร และเทศบาลตำบลตะพานหิน จังหวัดพิจิตร เป็นเทศบาลที่มีขนาดเล็กที่สุด คือ ประมาณ 1.4 ตารางกิโลเมตร (ปัจจุบันเทศบาลนครเชียงใหม่ได้เพิ่มพื้นที่ขึ้นจาก 17.5 ตารางกิโลเมตร เป็นประมาณ 40 ตารางกิโลเมตร โดยการขยายเขตเทศบาล ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อ 5 เมษายน พ.ศ. 2526) ซึ่งเทศบาลเหล่านี้จะเป็นตัวบอกถึงบทบาทและประเภทของชุมชนเมืองด้วยเป็นศูนย์กลางของพื้นที่ในการให้บริการและสินค้าแก่พื้นที่ชนบท

การกระจายตัวของเทศบาลทั้ง 24 แห่งนี้ จะเห็นได้ว่า ลักษณะภูมิประเทศเป็นปัจจัยสำคัญต่อที่ตั้งชุมชนอย่างมาก โดยชุมชนในภาคเหนือตอนบนจะถูกจำกัดโดยลักษณะภูมิประเทศให้แยกตัวอยู่เป็นช่วง ๆ ตามที่ราบในหุบเขา ในขณะที่ชุมชนภาคเหนือตอนล่างเกาะกลุ่มกันอยู่ตามเส้นทางน้ำ โดยส่วนใหญ่จะเกาะกลุ่มกันอยู่ริมฝั่งแม่น้ำยมและแม่น้ำน่าน

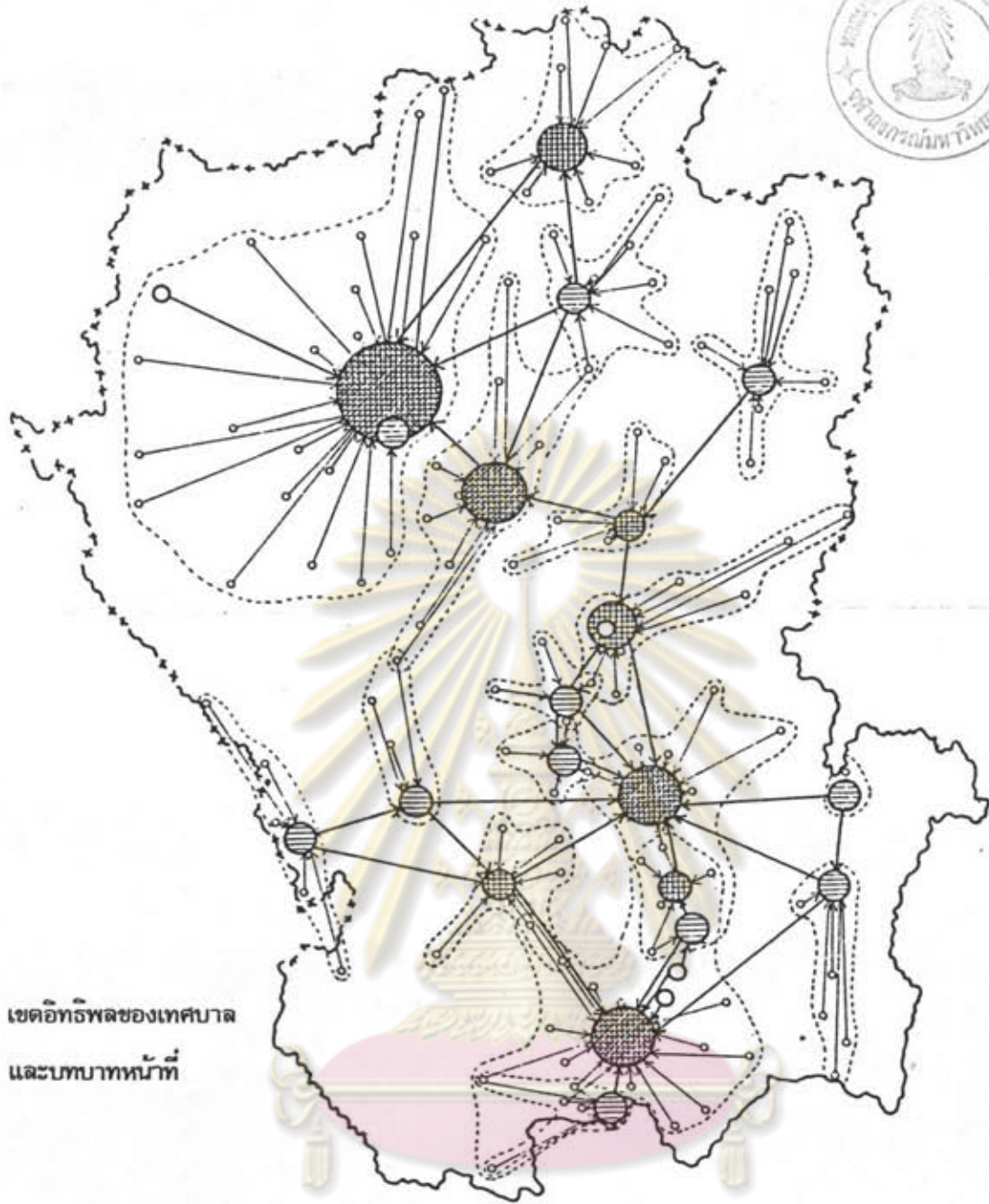
จากการศึกษาสำคัญความสำคัญของเทศบาลในภาคเหนือ โดยใช้ปัจจัยทางด้านกายภาพ ประชากร ระบบสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และเศรษฐกิจ เช่น พื้นที่ เทศบาล ประสิทธิภาพการเข้าถึงทางถนน จำนวนเที่ยวรถไฟ - รถสินค้า จำนวน - ความหนาแน่น - อัตราการเพิ่มต่อปีของประชากร ไฟฟ้า ประปา สถานศึกษา สถานพยาบาล ผลิตภัณฑ์อ่าเภอ ภาษีเงินได้ ธุรกิจการค้านิติบุคคล จำนวนเงินฝาก และรายได้ - รายจ่ายของเทศบาล เป็นต้น พบว่า เทศบาลนครเชียงใหม่เป็นเทศบาลที่มีความสำคัญมากที่สุด ในภาคเหนือ เป็นศูนย์กลางที่มีความสำคัญระดับภาคในทุก ๆ ด้าน โดยเฉพาะด้านสาธารณูปโภค สาธารณูปการ และเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นเทศบาลแห่งเดียวที่ทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางทางการศึกษาของภาคเหนือ ที่ให้โอกาสในการศึกษาแก่ประชาชนถึงระดับอุดมศึกษา และมีอยู่เป็นจำนวนมาก

จากการศึกษา คูทธี ดนตรี วิทยานิพนธ์ฝั่งเมืองมหาบัณฑิต เรื่อง การศึกษาสำคัญความสำคัญของเทศบาลในภาคเหนือ .

มีระดับการบริการสาธารณสุขที่สูงที่สุดของภาค ในทางเศรษฐกิจทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของ การค้าและบริการทุกประเภทในระดับภาค เป็นศูนย์กลางที่มีความสำคัญทางอุตสาหกรรมแปรรูป ผลผลิตทางการเกษตร อุตสาหกรรมบริการ และมีโรงงานขนาดกลางและแรงงานอุตสาหกรรม มากที่สุด ในทางประชากรมีประชากรมากกว่า 100,000 คน นับเป็นเทศบาลที่มีประชากรมาก ที่สุดรองจากกรุงเทพมหานคร

ส่วนชุมชนเมืองหรือเทศบาลที่มีระดับความสำคัญรองลงมาได้แก่ เทศบาลเมือง พิษณุโลก เทศบาลเมืองนครสวรรค์ และเทศบาลเมืองลำปาง มีฐานะเป็นเมืองรองของภาค เหนือกล่าวคือ เป็นศูนย์กลางการคมนาคมที่สำคัญของภาคโดยมีลำปางเป็นศูนย์กลางการคมนาคม ระหว่างภาคเหนือตอนบนและภาคเหนือตอนล่าง และนครสวรรค์ เป็นศูนย์กลางการคมนาคม ระหว่างภาคเหนือกับภาคกลาง มีประชากรระหว่าง 40,000 - 70,000 คน ทางเศรษฐกิจ เป็นศูนย์กลางการค้าและบริการและอุตสาหกรรมรองจากจังหวัดเชียงใหม่ ด้านการศึกษาเป็น ศูนย์กลางระดับอนุบาล มีการศึกษาถึงระดับอาชีวะชั้นสูง เป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลศูนย์กลางนี้ จึงมีความสำคัญระดับอนุภาค โดยมีลำปางเป็นเมืองรองในภาคเหนือตอนบน และพิษณุโลก นครสวรรค์ เป็นเมืองรองในภาคเหนือตอนล่าง

เทศบาลหรือชุมชนที่มีความสำคัญน้อยที่สุดของภาคเหนือคือ เทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ชุมชนอื่นที่อยู่ในกลุ่มนี้ ได้แก่ เทศบาลเมืองชุมแสง (อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์) เทศบาลเมืองบางมูลนาก (อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร) เทศบาลตำบลศรีเทพ (อำเภอสามแลบ จังหวัดอุตรดิตถ์) และเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน ชุมชนเมืองในกลุ่มนี้มีขนาด ประชากรประมาณ 4,000 - 15,000 คน มีข้อจำกัดคือ การเข้าถึงไม่สะดวก ด้วยเส้นทางคมนาคมมีจำกัดโดยเฉพาะเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน มีภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ เป็นศูนย์กลาง การค้าและบริการระดับท้องถิ่นเท่านั้น อุตสาหกรรมสำคัญมีเฉพาะโรงสีข้าว ระดับบริการ การศึกษา และสาธารณสุขต่ำ ส่วนใหญ่ต้องพึ่งพาบริการจากศูนย์กลางที่มีความสำคัญกว่า จัดอยู่ในกลุ่มศูนย์กลางชุมชนชนบทที่มีความสำคัญแต่ในท้องถิ่น (ดูเขตอิทธิพลของเทศบาลและ บทบาทหน้าที่แผนที่ 3.14)

เขตอิทธิพลของเทศบาล
และบทบาทหน้าที่

- เมืองหลัก
- เมืองรองอันดับ 2
- เมืองรองอันดับ 1
- เมืองรองอันดับ 3
- เขตอิทธิพลของเทศบาลแต่ละแห่ง
- อำนาจที่อยู่ในเขตอิทธิพลของเทศบาล

	การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินเทศบาลเมืองลำปาง	
	แสดง: เขตอิทธิพลของเทศบาลและบทบาทหน้าที่	<ul style="list-style-type: none"> เขตประเทศ เขตจังหวัด เขตอำเภอ เขตตำบล
แผนที่: 3.14	ที่มา: คู่ทริณี ดนตรี	มาตราส่วน:

บทบาทของจังหวัดลำปางในระดับภาค

จากการนำเอาความสำคัญของพื้นที่แต่ละจังหวัดในด้านกายภาพ เศรษฐกิจ ประชากร และการบริการสังคม มาเปรียบเทียบกัน (ด้วยการดูอันดับความสำคัญแต่ละด้านในพื้นที่ ดังที่ศึกษามาข้างต้น) ควบคู่ไปกับการศึกษาในเรื่องระบบชุมชน จะเห็นได้ว่า จังหวัดเชียงใหม่ มีความพร้อมพื้นที่ในด้านต่าง ๆ อยู่มาก ในขณะที่จังหวัดลำปาง และจังหวัดเชียงรายมีความสำคัญในระดับใกล้เคียงกัน แต่ต่างกันเล็กน้อย กล่าวคือ จังหวัดลำปางดูจะมีบทบาทเด่นในด้านเศรษฐกิจ ซึ่งในระยะหลังนี้มีบทบาทใกล้เคียงกับจังหวัดเชียงใหม่มาก รวมทั้งยังเป็นแหล่งบริการทางด้านคมนาคมขนส่ง และการบริการสังคม ส่วนจังหวัดเชียงรายมีบทบาททางด้านของการเป็นชุมชนดั้งเดิม และแหล่งผลิตทางเกษตรกรรมของภูมิภาค

ปัจจัยที่เอื้ออำนวยต่อบทบาทของจังหวัดดังกล่าว อาจมองเห็นได้จากลักษณะกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การบริการต่าง ๆ และระบบชุมชน ดังได้กล่าวข้างต้น ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยชี้ให้เห็นว่าจังหวัดเชียงใหม่ นับเป็นจังหวัดศูนย์กลางในด้านต่าง ๆ ตั้งแต่การเป็นศูนย์กลางของอนุภาคลานนา มาจากอดีต อันเนื่องมาจากอยู่ในแหล่งที่ตั้งอันเหมาะสม ซึ่งนับเป็นส่วนที่ช่วยส่งเสริมให้เชียงใหม่มีความเจริญก้าวหน้าในด้านต่าง ๆ ต่อมาจนเป็นศูนย์กลางของโครงข่ายคมนาคม ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจศูนย์กลางทางการค้า และโรงงานอุตสาหกรรมระดับสูง ศูนย์กลางทางด้านการศึกษาและสาธารณสุข ทำให้จังหวัดต่าง ๆ ในภูมิภาคมีอัตราการพึ่งพิงจังหวัดเชียงใหม่อยู่มาก

ถึงแม้ว่าจังหวัดลำปางจะมีพื้นที่ตั้งอยู่ใกล้เคียงกับจังหวัดเชียงใหม่มีความสำคัญและบทบาทของจังหวัดรองลงมาจากเชียงใหม่ แต่จากการศึกษาจะเห็นได้ว่า จังหวัดลำปางมีบทบาทค่อนข้างเด่นในลักษณะทางด้านเศรษฐกิจด้วยมีได้ทั้งพืช จังหวัดเชียงใหม่มากเช่นจังหวัดอื่น ๆ ในภูมิภาค ในทางตรงกันข้ามจังหวัดเชียงใหม่ ยังมีลักษณะพึ่งพิงทางด้านเศรษฐกิจกับจังหวัดลำปางอยู่ด้วย จากการศึกษาของลูฮาดิ ผิวงาม ในเรื่องความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองเชียงใหม่และพื้นที่ 6 จังหวัดในภาคเหนือตอนบน พบว่าเชียงใหม่ต้องนำเข้าการผลิตสาขาการไฟฟ้า และการประปาจากลำปางร้อยละ 63.1 ที่ลำปางผลิตได้ นอกจากนี้จังหวัดเชียงใหม่ยังนำเข้าเงินออมธนาคารพาณิชย์การประกันภัยและจรรยาภิบาลสงหาริมทรัพย์ไปลงทุนที่จังหวัดลำปางถึงร้อยละ 19.9 อีกด้วย โดยจังหวัดลำปางมีการพึ่งพิงเชียงใหม่อยู่บ้างในการผลิต

สาขาการประมงและการบริการแต่ก็เป็นอัตราไม่มากนัก ซึ่งถ้าเทียบอัตราการพึ่งพิงของจังหวัดอื่น ๆ ต่อจังหวัดเชียงใหม่ในภูมิภาคเดียวกัน จะเห็นได้ว่า จังหวัดลำปางเป็นจังหวัดเดียวที่ได้ดูแลทั้งเศรษฐกิจกับเชียงใหม่ แสดงว่าลำปางนั้นมีอิทธิพลในพื้นที่ศึกษารองลงมา จากจังหวัดเชียงใหม่ (ลู่อชาติ ผิงวาม 2526 หน้า 109 - 113)

อาจจะพอสรุปบทบาทของจังหวัดลำปางที่มีต่อภูมิภาคนี้ได้ดังนี้คือ

1. เป็นเมืองรองของพื้นที่ภาคเหนือตอนบน จะเห็นได้จากจังหวัดลำปางเป็นจังหวัดหนึ่งในภูมิภาคที่มีความสามารถในการเลี้ยงตัวเองและพัฒนาตัวเอง และมีความสำคัญต่อพื้นที่ภาคเหนือตอนบนในระดับหนึ่งรองจากจังหวัดเชียงใหม่ รวมทั้งจากการถูกกำหนดบทบาทตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ในการตอบรับการพัฒนาที่แผ่กระจายจากเมืองหลักของภาค (จังหวัดเชียงใหม่) โดยการพัฒนาเบื้องต้นจัดให้เป็นฐานเศรษฐกิจ แหล่งจ้างงานขั้นต้นแก่ประชาชนในท้องถิ่น
2. เป็นศูนย์กลางการคมนาคมของภาคเหนือตอนบน ด้วยจังหวัดลำปางเป็นส่วนย่อยรวมของโครงข่ายคมนาคมจากจังหวัดต่าง ๆ ที่จะไปสู่พื้นที่ภาคเหนือตอนบน โดยเฉพาะทางรถยนต์ ทั้งนี้เพราะความได้เปรียบในเรื่องทำเลที่ตั้งของจังหวัดที่อยู่ในบริเวณตอนกลางของภูมิภาคและมีความใกล้เคียงกับจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นชุมชนเมืองหลักของภาค
3. เป็นแหล่งการผลิตสำคัญสาขาอุตสาหกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จากกิจกรรมการไฟฟ้าและการประปา และกิจกรรมอุตสาหกรรมซึ่งในเวลานี้แม้จะยังเป็นรองจากจังหวัดเชียงใหม่ แต่ที่น่าสังเกตก็คือ กิจกรรมของอุตสาหกรรมในจังหวัดลำปางเหล่านี้ ล้วนอาศัยวัตถุดิบภายในจังหวัดเอง และมีอัตราการเติบโตของภาคการผลิตนี้สูงที่สุดในภูมิภาค
4. เป็นพื้นที่ให้บริการแก่จังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบน ลักษณะการให้บริการของจังหวัดลำปางนี้ มีหลายลักษณะด้วยกัน ที่สำคัญและมีบทบาทอยู่มากในช่วงปี พ.ศ. 2521 - 2525 ก็คือ กิจกรรมการค้าส่งและค้าปลีกที่มีอัตราส่วนสูงรองลงมาจากจังหวัดเชียงใหม่ เท่านั้น ถึงแม้ว่าบทบาทนี้จะยังไม่เด่นชัดต่อพื้นที่ภูมิภาค แต่จากการที่จังหวัดลำปางมีทรัพยากรอยู่มากในสิ่งที่ศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งทางบก ทั้งยังได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวอีกแห่งหนึ่งของภาคเหนือ ซึ่งมีผลอย่างยิ่งต่อกิจกรรมการค้าส่งและค้าปลีก บ่อมทำให้มีความสามารถในการบริการได้ต่อไปในอนาคต การบริการที่สำคัญอีกด้านหนึ่ง ก็คือ

การบริการโครงสร้างพื้นฐานให้กับประชาชนในจังหวัดและพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งทางจังหวัดก็มีนโยบายที่จะผลักดันให้จังหวัดลำปางเป็นที่ตั้งของสถาบันราชการระดับภาคโดยมีการจัดเตรียมพื้นที่เพื่อรองรับโครงการดังกล่าวอยู่แล้ว (รายละเอียดดูแบบที่ 4)

ตาราง 3.18 เปรียบเทียบลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจ ประชากร และการให้บริการของจังหวัดต่าง ๆ ในภาคเหนือตอนบน

อันดับ	กายภาพ	เศรษฐกิจ	ประชากร	การบริการสังคม
1	▲	■	▲	●
2	○	▲	○	◻
3	■	○	■	■
4	●	▲	▲	◻
5	◻	◻	◻	▲
6	◻	◻	◻	◻
7	◻	●	◻	○
8	▲	◻	●	▲

